

MEDICINSKA FAKULTETEN

Lunds universitet

Avdelningen för Logopedi, Foniatri och Audiologi

Institutionen för Kliniska Vetenskaper, Lund

Utveckling av negationer, bisatser och frågor hos svenska barn med språkstörning i jämförelse med barn med typisk språkutveckling och svenska som andraspråk

**Karolina Kempe
Petra Valman**

**Logopedutbildningen, 2005
Vetenskapligt arbete, 20 poäng**

Handledare: Gisela Håkansson & Ulrika Nettelbladt

SAMMANFATTNING

Syftet med denna studie är att kartlägga grammatiska likheter och skillnader i språkutvecklingen hos barn. De grammatiska strukturer som är aktuella för denna undersökning är negationer, bisatser och frågor. Kartläggningen har genomförts utifrån transkriberade samtal med sex barn med språkstörning (SLI), sex barn med typisk språkutveckling (L1) och tre barn med svenska som andraspråk (L2). Inspelningarna har ägt rum med 1 – 21 månaders mellanrum vid 2 – 7 tillfällen för varje barn. Åldrarna inom grupperna har sträckt sig från 5;0 – 8;4 (SLI), 1;11 – 3;4 (L1) respektive 3;6 – 6;2 (L2) år. De olika inspelningstillfällena har resulterat i möjligheten att se grammatisk utveckling över tid hos varje barn. Studien visar att barn med språkstörning och typisk språkutveckling utvecklar negationer på skilda sätt. Bisatser utvecklas ganska lika i båda grupperna men vid olika åldrar. Frågeorden tillägnas i samma ordning hos barn med språkstörning och typisk språkutveckling men frågor utan frågeord finns enbart hos den senare gruppen. Barnen med svenska som andraspråk har inte i någon av strukturerna visat på en homogenitet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 Syfte	1
1.2 Specifika frågeställningar.....	1
2. BAKGRUND	1
2.1 Språkinläring	1
2.1.2 Tidigare forskning om negationer, bisatser och frågor	3
2.2 Barn med språkstörning	5
3. METOD.....	6
3.1 Material	6
3.2 Transkription av materialet	6
3.3 Tillvägagångssätt av kodning och sammanställning	7
3.4 Reliabilitet	8
3.5 Etiska överväganden	8
4. RESULTAT	8
4.1 Negationer	8
4.1.1 Indelning av samt antal negationer.....	8
4.1.2 Analys av ordföljd i satser med negation – utveckling över tid.....	9
4.1.3 Den lexikala utvecklingen av negationer	10
4.1.4 Svårtolkade negerade satser	11
4.2 Bisatser	11
4.2.1 Antal bisatser och indelning av dessa	11
4.2.2 Analys av bisatstyp och fullständighet i bisatser – utveckling över tid	12
4.2.3 Svårtolkade bisatser.....	14
4.3 Frågor	14
4.3.1 Antal frågor och indelning av dessa.....	14
4.3.2 Analys av ordföljd i frågor – utveckling över tid.....	15
4.3.3 Den lexikala utvecklingen av frågeord.....	16
4.3.4 Svårtolkade frågor	17
5. DISKUSSION	17
5.1 Negationer	17
5.2 Bisatser	18
5.3 Frågor	20
5.4 Övriga iakttagelser	21
5.5 Slutsatser	22
5.6 Logopedisk intervention och vidare forskning.....	23
6. TACK.....	23
7. REFERENSER.....	25

1. INLEDNING

Forskningen om språkutveckling befinner sig i ett dynamiskt skede med en mångfald av teorier. Inom grammatiken har exempelvis utvecklingen av verbfrasen (Hansson, 1997) och ordföljden (Håkansson & Nettelbladt, 1993; 1996) hos barn med språkstörning kartlagts. Flera forskare har redogjort för utveckling av strukturerna negationer (Håkansson, 1989; Håkansson & Dooley-Collberg, 1994), bisatser (Lundin, 1987) och frågor (Santelmann, 2001) hos målgruppen barn med typisk språkutveckling. Kartläggningen av utveckling av dessa strukturer hos barn med språkstörning är enbart påbörjad. Den behövs för en djupare förståelse för och kunskap om dessa barns språkutveckling, och för att påvisa värdefulla kliniska implikationer i att upptäcka och bedriva intervention av barn med grammatiska svårigheter. Strukturerna negationer, bisatser och frågeord har valts för att de utvecklas under förhållandevis lång tid och för att barn med grammatisk språkstörning har extra svårt med dessa strukturer. Utvecklingen av bisatser och frågor har tidigare huvudsakligen kartlagts hos andraspråksinlärare och barn med typisk språkutveckling.

1.1 Syfte

Syftet är att grammatiskt kartlägga hur barn med språkstörning utvecklar frågor, bisatser och negerade satser i jämförelse med barn med typisk språkutveckling och barn med svenska som andraspråk.

1.2 Specifika frågeställningar

Vari ligger skillnaden i utvecklingen av strukturerna hos de olika grupperna?

Följer de tre grupperna tidigare resultat av negations-, bisats- och frågeutveckling?

Utvecklar barn med språkstörning och barn med svenska som andraspråk strukturerna negationer, bisatser och frågor enligt ett mönster medan barn med typisk språkutveckling utvecklar dem enligt ett annat?

2. BAKGRUND

2.1 Språkinlärning

I denna studie ingår tre grupper inlärare av svenska: barn med språkstörning, barn med typisk språkutveckling samt barn med svenska som andraspråk. Härfter används förkortningarna barn med SLI (*Specific Language Impairment*) för barn med språkstörning, L1-barn (*first language*) för barn med typisk språkutveckling och L2-barn (*second language*) för barn med svenska som andraspråk.

2.1.1 Teoretisk bakgrund

Manfred Pienemann har formulerat processbarhetsteorin som gäller utvecklingen av inlärningen av ett andraspråk. Huvudtanken bakom denna teori är att språkanvändare inte kan tillägna sig det de inte kan processa. Teorin gäller inte bara specifika språk utan är uppbyggd

på underliggande grammatiska principer, vilka kan översättas till enskilda språk. Den förutsäger utvecklingen hos språkanvändare, och behandlar enbart komponenten grammatik och inte ordförråd, semantik eller pragmatik. Ej heller tar den hänsyn till psykologiska faktorer som motivation och attityder. Följande steg i processandet finns med i teorin:

nivå 1	tillgång till ord
nivå 2	enbart lexikal morfologi – inget utbyte inom eller mellan fraserna
nivå 3	kongruens mellan ord inom en fras men inte mellan fraser
nivå 4	kongruens mellan nominal- och verbfras, men inte mellan satser
nivå 5	kongruens mellan huvudsats och bisats

(Pienemann, 1998).

Processandet av varje lägre nivå är en nödvändig förutsättning för att det ska fungera på en högre nivå. Då man lär sig ett nytt ord måste man börja med att placera det i en kategori för att ta reda på de grammatiska reglerna för detta ord (Pienemann & Håkansson, 1999). Processbarhetsteorin kan användas för att förutsäga utvecklingen för båda språken hos tvåspråkiga barn (Salameh, 2003).

Lingvisten Noam Chomskys teori är att människan ärver en biologisk förmåga att känna igen och själv producera språkljuden och strukturen hos vilket språk hon än utsätts för (Chomsky, 2000). Han talar om en medfödd språktilläggnademekanism (*Language Learning Device*, LAD) som gör att barnet ställer in sig på vilket av de mänskliga språken det står inför. Chomskys teori om LAD baseras på att ett barn kan lära sig ett språk på kort tid utan direkt undervisning och med begränsad språklig input. Ett grundantagande är att LAD innehåller en universell grammatik (UG) vilken rymmer de språkliga principer som de flesta av världens språk innehåller. Håkansson & Dooley-Collberg (1994) förklarar att en förstaspråksinlärare står inför det modersmål den ska lära sig och måste ställa in parametervärdena så att det får med de språkspecifika, markerade grammatiska parametrar som är unika för just detta språk. Utifrån denna grammatik (UG) och det språk som riktas till barnet har det möjlighet att bygga upp en egen grammatik och generera egna meningar.

Lev Vygotsky (1896-1934), en sovjetisk utvecklingspsykolog fokuserar på att barn lever i en social värld och att kognitiv utveckling inträffar i en sociokulturell kontext (Cole & Cole, 2001). Han introducerar ett begrepp som han kallar för *den proximala utvecklingszonen*, vilken visar på skillnaden mellan det barnet kan utföra på egen hand och det det kan utföra i interaktion med en annan, på området mer kompetent, person. Termen *proximal* indikerar att hjälpen barnet får ligger precis över dess egen kompetens. Den kompletterar och bygger upp barnets egen förmåga istället för att direkt lära ut ett nytt beteende. Mitchell & Myles (2004) talar om så kallad *scaffolding* (direkt översättning: byggnadsställning) – processen med en stödjande dialog som vägleder inläraren till nyckelord i miljön och som hjälper den att ta successiva steg i inlärandet. Vygotskys begrepp tillämpas av Mitchell & Myles vid andraspråksinlärning.

Den schweiziska utvecklingspsykologen Jean Piaget (1896-1980) är bland de första som har delat in barns kognitiva utveckling i stadier (Piaget, 1973). I sina undersökningar har han dock inte uppmärksammat språkets betydelse för barnet.

2.1.2 Tidigare forskning om negationer, bisatser och frågor

Negationer

I svenska språket står satsnegationen i en huvudsats efter det finita verbet. I en bisats står satsnegationen före det finita verbet. Vid tillägnande av svenska som andraspråk inläres negationens placering i satsen först i huvudsats och senare i bisats (Hyltenstam, 1977; 1978). Verbets typ har betydelse för negationens placering. Satserna med hjälpverb i huvudsatser, *Jag vill inte*, bemästras före satserna med huvudverb, *Jag går inte*. Motsatsen sker i bisatserna, *Det är han, som inte går hem i tid* kommer före *Det är han, som inte vill*.

Håkansson (1998) redogör för att när ett barn börjar använda hjälpverb gör de det med en negation. Satsen *Jag vill inte* kommer före *Jag vill*. Kanske lär sig barn *villinte* som ett ord till en början. Under en period säger barnet *Jag inte gå hem* samtidigt som *Jag vill inte gå hem*. Det har då negationen på rätt plats tillsammans med hjälpverb, men inte med huvudverb. När barnet har lärt sig placera negationen, med hjälpverb och huvudverb i huvudsats, kommer negerade bisatser in i språket. Negationerna i bisatser placeras till en början före huvud verbet men efter hjälp verbet, till exempel *Här är flickan som inte gillar mat* samtidigt som *Här är flickan som vill inte äta*.

Nivå	Uttryck	Exempel	Ålder
1	Huvudskakning Anaforisk negation, <i>nej</i> , som suffix på verbet Inget subjekt	Kan + huvudskakning = jag kan inte Senä (jag ser inte) Gårnä (det går inte) Kan inte	- 2;0
2	<i>Nej</i> eller <i>inte</i> före satsen eller verbet	Nej han hoppar Inte ha mössa	Ca 2;0 år
3	Hjälpverb + negation	Hon vill inte det	
4	Negation + huvudverb	Mamma inte ringa	
5	Finit verb + negation	Jag hoppar inte	
6	Bisats: negation + huvudverb	... så att det inte ramlar ... som ville inte gå	Ca 3;0 år
6	Bisats: negation + verb, även hjälpverb	... som inte ville gå	

Utvecklingsnivåerna visar på utveckling över tid men nivåerna 3, 4 och 6 finns kvar i vuxenspråket. Modellen är avsedd att skildra första förekomsten av de olika negationsstrukturerna; ju högre nivå desto senare uppkomst i barnets språk. I stadiomodellen ryms inte frågor, inverterade satser där verbet står före subjektet (XVS som i *Sen går jag hem*) och meningar med V3-ordföljd där verbet står på tredje plats (XSV eller SXV som i *Sen jag går* eller *Jag sen går*). S står för subjekt, V för verb och X för annan satsdel än subjekt och verb. Håkanssons nivå 2 är i denna studie utbyggd till att även rymma satser med negationen efterställd det finita verbet.

Bisatser

Flera forskare är eniga om att bisatsdebuten hos L1-barn ofta sker i treårsåldern (d'Arcais, 1978). Håkansson & Hansson (1998) har studerat utvecklingen av relativsatser hos små barn. De förklarar att bisatser kan förekomma redan då barnet är två år och att dessa ofta inledningsvis är utan bisatsinledare. De första bisatser som dyker upp i barns språk är relativsatserna.

Håkansson (pers. komm., 2005) ser bisatser ur ett utvecklingsperspektiv och har formulerat en stadiemodell. Till en början har barn inga bisatser alls utan säger två huvudsatser efter varandra. I det andra stadiet har barnet lärt sig producera en bisats, men utelämnar bisatsinledaren. Vissa barn hoppar över det tredje stadiet, vilket innebär felaktigt val av bisatsinledare. Det sista stadiet innebär en fullständig bisats.

1. juxtaponerade satser – *Jag ser pojken. Pojken går på vägen.*
2. utebliven bisatsinledare – *Jag ser pojken går på vägen.*
3. felaktig bisatsinledare – *Jag ser pojke att går på vägen.*
4. fullständig bisats – *Jag ser pojken som går på vägen.*

Lundin (1987) redogör för användningen av bisatser hos normalspråkiga barn med svenska som modersmål. Utifrån de excerperade satserna i sitt material har hon skildrat alla typer av bisatser och bisatsförelöpare och analyserat deras fullständighet och komplexitet. Detta är hennes utgångspunkt och utvecklingsperspektivet är inte det primära. Likväl redogör hon för att sambandssatser, protosatser samt subjektlösa relativsatser är förelöpare till fullständiga bisatser. Vissa likheter finns mellan Håkansson och Lundin i det att Håkanssons juxtaponerade satser kan likställas med Lundins sambandssatser och subjektlösa relativsatser kan ses som exempel på satser med utebliven bisatsinledare. *Sambandssatser* är juxtaponerade huvudsatser som har ett visst innehållsmässigt samband. *Protosatser* är yttranden som är fragmentariska genom att de saknar bisatsinledare och andra nödvändiga satsdelar. *Ansatser* är ofullständiga bisatser som innehåller antingen enbart en bisatsinledare eller inledare + subjekt eller predikat. *Defekta bisatser* saknar en nödvändig satsdel, inledare, subjekt eller predikat. *Avbrutna bisatser* innehåller inledare, subjekt och predikat, men verbet saknar den komplettering som krävs.

Tabell 2. Indelning av olika typer av bisatser och bisatsfragment samt excerpts (Lundin, 1987).

bisatsförelöpare (tre typer)	ansatser	defekta bisatser	bisatser (två typer)
sambandssatser	<i>När han</i>	<i>Om är sönder</i>	avbrutna bisatser
protosatser	<i>Sätter på stövlar. Det regnar</i>		<i>Jag ska se om han är</i>
subjektlösa relativsatser	<i>Skriker arg</i>		fullständiga bisatser
	<i>Det är inte den blåser</i>		<i>Du kan sitta här om du vill</i>

Josefsson (2001) har utformat en indelning av vilka typer av bisatser som finns i det svenska språket. Hennes indelning av bisatser används i denna studie.

- *att*-satser (nominala bisatser)
- indirekta frågesatser (nominala bisatser)
- relativa satser (attributiva bisatser)
- övriga subjunktionsinledda (adverbiella) bisatser – temporala (tid), konditionala (villkor), finala (avsikt), kausala (orsak), komparativa (jämförelse), koncessiva (medgivelse), konsekutiva (följd) samt adversativa (motsats)

Ett fenomen som observerats hos barn med språkstörning är insättning av dummy-stavelse/-ljud. En *dummy* är en platsmarkör utan semantiskt innehåll (*Jag känner ett barn m inte äter äpple*). Användning av dubbelt subjekt istället för en relativsatsinledare (*En kanin hon gömmer ungarna*) är ett liknande fenomen (Håkansson & Hansson, 1998).

Frågor

Frågor på svenska är inverterade och kan ha ett initialt frågeord. Lange och Larsson (1973) ser de tidigaste frågorna som oanalyserade enheter. Andra ser frågeordsstrukturen som en

inverterad sats (Håkansson, 1989). Santelmann (2003) menar att barnet som är i tvåordsstadiet behandlar frågeordet, verbet och subjektet som enskilda delar i frågekonstruktionen. Det är vanligt att barns första frågor har utelämnat initialt frågeord. (Eftersom de engelska frågeorden börjar på *wh*- kallas termen *wh-less questions* här för *wh-lösa frågor*.) Variationen mellan användning av *wh*-lösa frågor hos barn är stor. Generellt är de *wh*-lösa frågorna vanligare hos de yngre barnen. Indikationer på att det finns ett underförstått frågeord hos barnet kan vara dess intonation, den inverterade ordföljden samt svaret barnet får av den vuxne. *Wh*-lösa frågor är inte begränsade till en viss typ av frågeord. Verben i *wh*-lösa frågor och vilken satsdel frågeordet är varierar. Vid cirka tre års ålder har svenska barn med typisk språkutveckling tagit till sig de grundläggande frågeorden (Santelmann, 2003).

Svenska barn lär sig frågeordsfrågor i följande ordning (Santelmann, 2003)

1. vad (objekt – <i>Vad är det?</i>)	4. vad (subjekt – <i>Vad hände?</i>)	7. varför
2. var	5. hur	8. när
3. vem	6. vilken/vilket	

Att de *wh*-lösa frågorna inte beror på en svaghet i barns syntax kan visas genom att

- barnen använder *wh*-lösa frågor och frågor med frågeord samtidigt.
- barnen använder *wh*-lösa frågor med inverterad ordföljd samtidigt med inverterade, icke frågande, satser.
- de samtidigt med *wh*-lösa frågor har synliga bisatsinledare.

Frågeordsstrukturen tillägnas mellan två och tre års ålder. Frågorna är inverterade från början. Indirekta, komplexa frågor är ovanliga hos barn mellan två och tre år. Santelmann (2003) anser att det är syntaktiska, lexikala och metriska/prosodiska faktorer i det specifika språket svenskan som ligger till grund för de *wh*-lösa frågorna. Barn använder rätt frågeord i rätt kontext och den lexikala utvecklingen följer den grammatiska. I vuxnas satser kan X i XVS-strukturen utgå, då X tidigare är angivet (A: *Vi ska gå på Star Wars ikväll. Vill du också gå på den?* B: *__ har jag redan sett.*). Dessa yttranden måste barnen skilja från *wh*-lösa frågor. Då verbet i frågan ofta betonas kan frågeordet uppfattas som en pretonisk stavelse och därmed bli svårare för barnet att höra (Gerken, 1991). De *wh*-lösa frågorna är ett resultat av barnets behov av att kartlägga språket, utifrån möjligheter givna från Universal Grammar, till svenskans specifika grammatik. Detta är en process som ibland kallas *Grammatical Mapping* (GM). Utelämnat X i XVS-satser är i linje med UG, men inte med svenskan vad gäller frågor.

2.2 Barn med språkstörning

Begreppet *Specific Language Impairment* (SLI) infördes i USA under 1980-talet. Per definition skulle barn som hade en måttlig nedsättning, begränsad till vissa språkliga områden, med störst svårigheter med morfologin, ingå i begreppet (Leonard, 1998). Termen *specific* hänvisar till att personen i övrigt utvecklas normalt och med *impairment* menas att något är försvagat (Bishop, 1997).

Nettelbladt (1998) skriver att strikta *exklusionskriterier* har utformats, vilka innebär att barn med hörselnedsättning, kognitiva eller neurologiska nedsättningar eller socioemotionella problem har exkluderats från SLI-gruppen. SLI innefattar även *inklusionskriterier* som bygger på testresultat. Detta innebär tolv månaders försening av språkproduktionen och sex månaders försening av språkförståelsen (Stark & Tallal, 1981). Den tredje delen av SLI-definitionen

innefattar *diskrepanskriterier* som visar på en signifikant nedsättning av språket jämfört med övriga icke-verbala förmågor (intelligenskvot över 85) hos barnet (Leonard, 1998; Bishop, 1997).

Begreppet SLI används framför allt i forskningssammanhang för att få en homogen grupp av barn med språkstörning. Kliniskt går det inte att arbeta med så strikta exklusionskriterier eftersom alltför många i behov av behandling då skulle bli utan (Bishop, 1997). De medicinska orsakerna till SLI är många och långt ifrån utforskade, men en faktor som med säkerhet har setts påverka förekomsten av SLI, är hereditet (Bishop, 1997).

Nettelblatt (1998) sammanfattar att det under 1990-talet har presenterats flera olika teoretiska förklaringsmodeller om specifik språkstörning hos barn. En grupp av teorier antar att språkstörningen bottnar i brister i den underliggande grammatiken hos barnet, medan en annan hävdar att barn med språkstörning har svårt att bearbeta språklig information. Flera forskare, Bishop, Sahlén och Nettelblatt, har kallat det sistnämnda för processningsbegränsning, särskilt för språkligt material. Detta innebär en begränsning i hur snabbt barnet kan processa ett språk samt svårigheter i att uppfatta ändelser som inte utgör en stavelse och obetonade stavelser (Hansson, 1998).

Forskning på engelska barn med språkstörning har visat att dessa har svårigheter framför allt med de grammatiska morfemen (Leonard, 1998). Hansson & Nettelblatt (1998) har i en studie av grammatiska karaktäristika hos svenska barn med SLI uppmärksammat att inte bara morfologin, utan också syntaxen skiljer sig från det typiska. Studien visar att svenska barn med SLI i högre grad än L1-barn har icke inverterad ordföljd i meningar där svenskan kräver inversion. Svenska barn med SLI har också negationen före det finita verbet i huvudsatser.

Håkansson & Hansson (1998) har jämfört förståelse och produktion av bisatser hos svenska barn med SLI och L1-barn. Barnen med SLI visar på en signifikant större förståelse än produktion, vilket inte syns hos L1-barnen. Barnen med SLI förenklar strukturerna exempelvis genom att utelämna bisatsinledaren och substituera dem med *dummies*.

3. METOD

3.1 Material

Materialet är insamlat, inspelat och transkriberat inom ramen för forskningsprojekten "Språkstörda förskolebarn i verbalt samspel" (dnr 86-0105, Nettelblatt, 1988) och "Språkutveckling under avvikande villkor" (dnr 90-0211, Håkansson, 1991). En översikt över barnen i materialet, deras åldrar, antalet transkriptioner samt antalet negationer, bisatser och frågor hos varje barn visas i bilaga A.

3.2 Transkription av materialet

Barnen med SLI heter Alfons, Annika, Beda, Carolus, Elvis och Frans. L1-barnen heter Erik, Joakim, Karin, Martin, Niklas och Sara. L2-barnen heter Ali, Hannibal och Leila. Barnen med SLI är utvalda enligt SLI-kriterierna av logopedier i södra Sverige. De är inspelade med 8 – 21 månaders intervall. L1-barnen är utvalda från enspråkiga svenska familjer. De har typisk språkutveckling, typisk kognitiv och motorisk utveckling. Inspelningarnas början är då barnen

har börjat kombinera två till tre ord i ett yttrande. Barnen är inspelade omkring varannan månad i cirka ett år. L2-barnen är utvalda i enlighet med McLaughlins (1987) kriterier för L2-barn. Med det menas att barnen skall vara över tre år då de för första gången exponeras för målspråket. L2-barnens familjer har vid första inspelningstillfället nyligen anlänt till Sverige. Barnens generella utveckling är adekvat och utvecklingen av modersmålet typisk. Inspelningarna börjar när barnen har blivit förståeliga på svenska och fortsätter tills de flyttar från sina flyktingföreläggningar till olika delar av Sverige. Dessa barn är inspelade med 2 – 13 månaders intervall. Inspelningarna har skett på förskolor. Materialet består av ljud- och videospelningar. I samtalssituationen eftersträvas att bibehålla samtalsämnet. Varje barn talar med en eller två vuxna personer och vid några tillfällen ytterligare ett barn. Samtalsämnena varierar beroende på barnets ålder. Utgångspunkt i samtalen är lekar eller bilder. För varje dialog har omkring 15 minuters samtal transkriberats. Inspelningarna är transkriberade enligt SALT-programmets (Systematic Analysis of Language Transkripts) konventioner, med ett yttrande på varje rad (Håkansson & Nettelbladt, 1996).

Tecken som används i transkriptionerna är:

- VERSALER, betoning av ord
- {...}, kommentarer om icke-verbala signaler eller andra ljud
- <...>, samtidigt tal
- *, avbrutet tal
- xx, obegripligt tal
- (...), omstart
- 00:03, tidsmätare i sekunder

3.3 Tillvägagångssätt av kodning och sammanställning

Endast det transkriberade materialet och inte inspelningarna har använts i denna studie. Vi har kodat barnens yttranden, vilka har markerats i transkriptionerna. Alla negationer har markerats med *neg* och bisatserna med *bi*. Alla frågor har markerats med *fråga*. För att vara en fråga har det krävts ett frågetecken efter yttrandet. Därför har det förutsatts att transkriptörerna har markerat med frågetecken där det endast av intonationen har framgått att det är en fråga. Kodningarna har sammanställts i en översikt där *antalet* negationer, bisatser och frågor i varje transkription har framgått. Därefter har varje utvalt yttrande analyserats hos barnen med fokus på ordföljden i meningarna. Varje barns negationer, bisatser och frågor har sammanställts och representativa exempelmeningar har valts ut och förts in i resultatet. För att undvika risken för feltolkning har grammatiskt svårtolkade yttranden utelämnats, med undantag för några exempel vilka diskuteras under *svårtolkade satser*. De negerade satserna har indelats enligt Håkanssons stadiemodell (Håkansson, 1998). Nivå 2 har byggts ut till att även innefatta negationer efterställda en sats. Satser som inte ryms i modellen har kommenterats utanför denna och anaforiska negationer (*nej* och *nä*) har uteslutits helt. Negationens placering har analyserats i förhållande till det finita verbet. Bisatserna har delats in enligt Josefsson (2001) i *att*-satser, relativsatser, adverbiala bisatser och indirekta frågesatser. Ofullständiga bisatser samt bisatser som inte finns i vuxenspråket har kommenterats enskilt. Frågorna har delats in i *wh*-lösa, *wh*-frågor och indirekta frågor (Santelmann, 2003). Frågor som inte passar in i dessa grupper och som inte överensstämmer med vuxenspråket har kommenterats för sig. Ja- och nej-frågor har uteslutits.

3.4 Reliabilitet

Reliabiliteten i kodningarna har bedömts genom interbedömarreliabilitet. 14 procent av materialet är omkodat, varav 9 procent (ett L1-barn) av den ena författaren och 5 procent (ett barn med SLI) av den andra. Den sammantagna interbedömarreliabiliteten är 98 procent. Reliabiliteten hos L1-barnet är 99 procent och hos barnet med SLI 96 procent. L1-barnet har 98 stycken av de målstrukturer som behandlas i denna studie och barnet med SLI har 86 stycken. De anaforiska negationerna är inte medräknade. L1-barnet har nästan uteslutande negationer och frågor, medan barnet med SLI har en stor andel bisatser. Negationer är identifierade genom negationsord och samtliga frågor, förutom de indirekta, genom frågetecken. Bisatser är identifierade genom analys av satsen och har visat sig välla mest svårigheter vid kodning varför reliabiliteten är något lägre hos barn med många bisatser än hos barn med få. Antalet svårtolkade yttranden i materialet är 79 av 11368, vilket motsvarar cirka 1 procent.

3.5 Etiska överväganden

De två stora forskningsprojekten "Språkstörda förskolebarn i verbalt samspel" (dnr 86-0105) och "Språkutveckling under avvikande villkor" (dnr 90-0211), inom ramen för vilka detta material är insamlat, har granskats och godkänts av Forskningsetiska kommittén, Medicinska Fakulteten, Lunds universitet (dnr LU 229-1988, godkänd 88-09-14) samt av HSFR:s etikkommitté (inskickad i samband med ansökan 90-01-12). Barnen i inspelningarna samt platser och andra personer är oidentifierade för författarna i denna studie. Endast transkriptionerna används här, det vill säga enbart nedskrivet material och inte ljud- eller videoinspelningar.

4. RESULTAT

I resultatet behandlas strukturerna negationer, bisatser och frågor ur ett utvecklingsperspektiv. Varje excerpt är noga analyserat och ett urval är presenterat nedan. För vidare översikt av fler yttranden än de som har behandlats i resultatet, se bilaga B. Där har i de flesta fall varje först uppkommen struktur tagits med. I de yttranden där felaktigt val av ord förekommer har det varit mer intressant att belysa under hur lång tid denna förekomst pågått varvid det sista förekommande fallet har excerperats. Resultatet innehåller faktiska förekomster samt kommentarer men inga vidare reflektioner. Dessa finns i diskussionen. Streck i resultattabellerna motsvarar frånvaro av strukturen i fråga. Romerska siffror markerar vilken transkription det är och exempel som 4;7 anger barnets ålder i år och månader. Procentsatserna är i samtliga tabeller avrundade till heltal.

4.1 Negationer

4.1.1 Indelning av samt antal negationer

Satser med anaforiska negationer (*nä* och *nej*) är inte analyserade då de antingen står före en sats eller ensamma och därför inte är beroende av någon annan satsdel. Vi har dock tagit med sådana exempel där den anaforiska negationen används som satsnegation (*Då ska DU ta näe*). Samtliga negationer (*inte*, *inget*, *ingen*, *inga* och *ingenting*) är analyserade och indelade efter

negationens placering i förhållande till det finita verbet. Vid uträkning av andelen negationer i varje transkription har antalet negationer ställts i förhållande till antalet yttranden. Det syns ingen tendens att andelen negationer ökar med åldern i någon av grupperna. Antalet negationer hos barnen med SLI är 208 och de har 3614 yttranden. Andelen blir 0,058. Antalet negationer är 262 hos L1-barnen och de har 5691 yttranden, det vill säga andelen 0,046. Antalet negationer hos L2-barnen är 131 och de har 2063 yttranden, det vill säga andelen 0,063. Andelen negationer skiljer sig således inte så mycket grupperna emellan.

Tabell 3. Antal samt andel i procent (efter snedstreck) negationer, av totala antalet yttranden

Grupp	Barn	I	II	III	IV	V	VI	VII
SLI	Alfons	18/23	8/4	4/2				
	Annika	11/4	6/3	7/3				
	Beda	6/5	5/2	12/6				
	Carolus	9/7	12/7	16/6				
	Elvis	35/9	19/8	14/6				
	Frans	21/9	1/2	4/3				
L1	Erik	15/5	8/3	4/4	2/1	13/7		
	Joakim	12/4	8/4	18/8	8/4	7/4		
	Karin	18/12	1/3	7/7	6/8			
	Martin	5/4	1/0	2/1	6/3	37/9	6/4	20/6
	Niklas	3/2	6/2	6/3	3/1	19/9	10/8	
	Sara	3/1	7/5	1/1				
L2	Ali	22/8	30/4	9/3	5/4			
	Hannibal	5/2	18/9	12/8				
	Leila	14/8	16/10					

4.1.2 Analys av ordföljd i satser med negation – utveckling över tid

En generell tendens hos barnen med SLI i detta material är att de processar språket på flera nivåer samtidigt och under lång tid. De befinner sig på nivåerna 3, 4 och 6, vilka motsvarar vuxenspråket, parallellt med nivåerna 1, 2 och 5, vilka avviker från detta. Under inspelningstiden lämnar de inte en nivå för att gå vidare till nästa. Alfons illustrerar gruppen barn med SLI.

Och inte kan komma RÖK därifrån.

Alfons I, 5;10 (nivå 2) (SLI)

Att han (skulle) skulle inte åka SKRIDSKO.

Alfons II, 7;1 (nivå 5) (SLI)

För att {låter som bara} TJUVAR inte ska komma IN {osäker transkr}.

Alfons II, 7;1 (nivå 6) (SLI)

Hons e () näe>

Alfons III, 8;3 (nivå 2) (SLI)

Annika har en mening i sin tredje inspelning där hon rättar sig själv.

Hon int* tycker inte om RÅTTOR.

Annika III, 7;11 (nivå 4) (SLI)

Hos L1-barnen syns ett mönster att negationsutvecklingen kronologiskt följer Håkanssons nivåstadier. Hos fem av barnen syns denna tendens tydligt medan den inte är lika framträdande hos Erik. Eriks språkliga utveckling befinner sig under flera inspelningar på nivå 2 och 3. Martin har tre nivåer av negationsanvändande vid samma inspelningstillfälle. Paralleller kan dras till språkutvecklingen hos barnen med SLI, då Alfons regredierar språkligt i utvecklingsnivå likt Erik, och Beda befinner sig på flera nivåer samtidigt likt Martin. Alfons och Bedas negationsanvändning spänner dock över ett större antal nivåer, fem respektive fyra, samtidigt jämfört med en respektive tre nivåer hos Erik och Martin. Karin är den enda av barnen med typisk språkutveckling som har negerad bisats. Vid eftersägning av negerade bisatser omvandlar Niklas vid 2;11 år dessa till huvudsatser.

Vuxen: De HÄR e POJKEN som inte gick till skolan.

Niklas: De GICK inte skolan.

Joakim illustrerar gruppen L1-barn.

NEJ () TA den mamma!

Joakim I, 2;3 (nivå 2) (SLI)

Inte KAN den BADA.

Joakim II, 2;5 (nivå 2) (SLI)

Nej de FÅR du inte.

Det GÅR inte.

Joakim III, 2;8 (nivå 3) (SLI)

Joakim V, 3;4 (nivå 4) (SLI)

L2-barnet Ali lämnar inte en nivå för att gå vidare till nästa. Leilas och Hannibals negationsutveckling är svår att avläsa i materialet. Ali illustrerar gruppen L2-barn.

Dom ska komma inte.

Ha den kan inte köra.

Den kan fastna inte här.

Han ramplar inte pappa.

Ali I, 3;6 (nivå 2) (L2)

Ali II, 4;7 (nivå 3) (L2)

Ali III, 5;0 (nivå 2) (L2)

Ali III, 5;0 (nivå 4) (L2)

Tabell 4. Sammanfattning av barnens negationer enligt Håkanssons negationsnivåer (siffrorna)

Grupp	Barn	Transkription						
		I	II	III	IV	V	VI	VII
SLI	Alföns	2	5, 6	2				
	Annika	-	-	4				
	Beda	-	3	2, 4, 5				
	Carolus	6	3	5				
	Elvis	2, 4	-	-				
	Frans	2	1	-				
L1	Erik	3	2	2, 3	-	2		
	Joakim	2	2	3	-	4		
	Karin	3	-	-	5			
	Martin	1	-	-	-	2	-	2, 3, 4
	Niklas	1	2	3	-	-	-	
	Sara	2	2, 3	-				
L2	Ali	2	3	2, 4	-			
	Hannibal	3	3	-				
	Leila	2, 3	3					

Håkansson (1998) har inte inverterade frågesatser med negation i sin stadiemodell. Hos Martin finns denna konstruktion. Han placerar dock negationen på olika ställen i inverterad sats vid samma inspelningstillfälle, i andra exemplet med verbet på fjärde plats.

Varför {avo} () TUTA den inte?

Martin VI, 3;0 (L1)

Varför x den inte tuta?

Martin VI, 3;0 (L1)

Av alla barn i materialet placerar endast Ali negationen efter både hjälpverb och huvudverb. Denna typ av sats finns inte heller i Håkanssons modell.

Dom ska komma inte.

Ali I, 3;6 (L2)

v* v*) jag vill göra x x inte bara LEKSAKER.

Ali II, 4;7 (L2)

Den kan fastna inte här.

Ali III, 5;0 (L2)

4.1.3 Den lexikala utvecklingen av negationer

Barnen har tre typer av felaktigt val av negation:

1. *nej* istället för *inte*
2. *inget* eller *inga* istället för *inte*
3. kongruensfel av *inget* och *ingen*

Frans (5;3, SLI) samt Joakim (2;3, L1) och Martin (2;2, L1) har den första typen av fel. Elvis (5;3, SLI), Sara (1;11, L1), Ali (4;7, L2) och Leila (5;1, L2) har den andra typen av fel.

Joakim (2;8, L1), Karin (2;7, L1) och Leila (6;2, L2) har den tredje typen av fel. Hos L1-barnen syns felaktigt val av negation i detta material mellan 1;11 och 2;8 års ålder. Hos L2-barnen syns detta tillägnande mellan 4;7 och 6;2 år och hos barnen med SLI mellan 5;3 och 6;4 år. Elvis har vid 5;3 och 6;4 års ålder flera yttranden med felaktigt val av negation, men behärskar detta vid 7;0 år.

Finns de inge <många> såna?

Elvis I, 5;3 (SLI)

Nä vi har inte ORM.

Elvis II, 6;4 (SLI)

Jag VET inte.

Elvis III, 7;0 (SLI)

M INGEN ska sno dom.	Elvis III, 7;0 (SLI)
Det BETYDER ingenting.	Elvis III, 7;0 (SLI)
Martin visar på utveckling av negationens lexikon inom samma transkription.	
Går nå x.	Martin I, 2;2 (L1)
Gå inte.	Martin I, 2;2 (L1)

Tabellen nedan visar när felaktigt val av negation förekommer hos respektive barn.

Tabell 5. Förekomst av felaktigt val av negation

Grupp	Barn	Ålder						
		1;0-1;11	2;0-2;11	3;0-3;11	4;0-4;11	5;0-5;11	6;0-6;11	7;0-7;11
SLI	Elvis					5;3 (I)	6;4 (II)	
	Frans					5;3 (I)		
L1	Joakim		2;3 (I), 2;8 (III)					
	Karin		2;7 (III)					
	Martin		2;2 (I)					
	Sara	1;11 (I)						
L2	Ali				4;7 (II)			
	Leila					5;1 (I)	6;2 (II)	

4.1.4 Svårtolkade negerade satser

Alla barn i materialet har några svårtolkade negerade satser. För att undvika att barnens yttranden feltolkas har dessa inte tagits med i analysen. Följande exempel kan bland annat tolkas som *En gång åt hon inte mat* och *En gång... (avbrutet yttrande) Hon äter inte mat.*

E* e*) en gång (ho*) hon äter inte xx mat.

Beda II, 6;7 (SLI)

4.2 Bisatser

4.2.1 Antal bisatser och indelning av dessa

Håkansson (pers. komm., 2005) och Lundin (1987) beskriver *juxtaponerade* satser respektive *sambandssatser*, vilka båda syftar till två huvudsatser vars innehåll är beroende av varandra. Dessa behandlas inte i detta avsnitt. De satser Håkansson kallar *avsaknad av bisatsinledare* benämner Lundin som *protosatser* eller *subjektslösa relativsatser*. Dessa ses som förelöpare till de fullständiga bisatserna och tas därför upp i resultatet. Det tredje steget i Håkanssons bisatsindelning, felaktig bisatsinledare, tas upp i resultatet i syfte att se eventuella paralleller till felaktig frågeordsinledare. Under avsnittet *fullständiga bisatser* används Josefssons (2001) indelning i *att-satser*, *relativsatser*, *adverbiella bisatser* samt *indirekta frågesatser*. De satser Lundin kallar för *defekta bisatser* anses i detta material vara svårtolkade och tas därför inte upp. Avbrutna bisatser och ansatser förekommer frekvent i vuxenspråket, och visar inte på en språklig utveckling varför de även utelämnas i denna analys. Denna avgränsning görs även av Lundin (1987). Ofullständiga bisatser i tabellen nedan innebär satser som antingen har felaktig bisatsinledare eller avsaknad av bisatsinledare eller enbart bisatsinledare eller inadekvat ordföljd. Andelen fullständiga bisatser, av totala antalet yttranden, ökar med åldern hos fyra av sex barn med SLI, hos fyra av sex L1-barn och hos två av tre L2-barn.

Nedan följer en översikt över antalet och andelen bisatser, såväl fullständiga som ofullständiga, hos samtliga barn.

Tabell 6. Antal samt andel i procent (efter snedstreck) fullständiga och ofullständiga bisatser, av totala antalet yttranden

Grupp	Barn	Fullständiga bisatser							Ofullständiga bisatser						
		I	II	III	IV	V	VI	VII	I	II	III	IV	V	VI	VII
SLI	Alfons	2/3	17/8	33/15					3/4	7/3	6/3				
	Annika	-	-	-					-	8/3	11/4				
	Beda	1/1	2/1	5/3					1/1	5/2	6/3				
	Carolus	20/16	1/1	4/2					2/2	1/1	3/1				
	Elvis	-	-	1/0					8/2	1/0	2/1				
	Frans	-	-	4/3					2/1	-	1/1				
L1	Erik	-	-	-	-	-			-	-	-	-	-	-	-
	Joakim	-	-	2/1	14/7	7/4			1/0	-	1/0	4/2	1/1		
	Karin	-	-	-	5/7				-	1/3	-	2/3			
	Martin	-	-	-	-	1/0	-	3/1	-	-	-	-	4/1	-	1/0
	Niklas	-	-	-	-	-	4/3		-	-	-	-	-	-	-
	Sara	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-	-
L2	Ali	-	1/0	2/1	1/1				-	-	-	1/1			
	Hannibal	4/2	2/1	7/4					-	2/1	-				
	Leila	2/1	2/1						2/1	1/1					

4.2.2 Analys av bisatstyp och fullständighet i bisatser – utveckling över tid

Icke fullständiga bisatser

Samtliga barn med SLI har satser med *avsaknad av bisatsinledare*. Med undantag för Frans behåller de denna typ av sats under lång tid.

De e alla dom FISKARNA vi () vi fått. (...som vi fått.) Carolus I, 5;0 (SLI)
 Därför HAN e {osäker trans} INTE tyckande om BARN. (Därför att...) Carolus II, 6;2 (SLI)
 E det SANT det har kommit x x {tiren}? (...E det SANT att...) Carolus III, 7;4 (SLI)

Tre av L1-barnen har satser med *avsaknad av bisatsinledare*. Joakim är det enda av barnen som i den sista inspelningen har en fullständig *att*-sats, men även det barn som flest gånger utelämnar denna bisatsinledare. Bisatsinledarna *att* och *som* kan ibland även strykas i vuxenspråket.

VISA pappa kommer HEM! Joakim I, 2;3 (L1)
 Det för han VILL det. Joakim III, 2;8 (L1)
 Därför hon SER en (eh eh 00:01) bryt ARMEN (på på) på TOMMY. Joakim IV, 3;1 (L1)
 Därför hon TVÄTTAT den. Joakim V, 3;4 (L1)

Avsaknad av bisatsinledare förekommer hos två av de tre L2-barnen.

Jo men () de där e DOCKAN jag ville ha. Hannibal II, 5;10 (L2)

Tabell 7. Antal satser med avsaknad av bisatsinledare

Grupp	Barn	I	II	III	IV	V	VI	VII
SLI	Alfons	2	4	2				
	Annika	-	8	9				
	Beda	1	4	6				
	Carolus	2	1	3				
	Elvis	8	1	1				
	Frans	2	-	1				
L1	Erik	-	-	-	-	-		
	Joakim	1	-	1	4	1		
	Karin	-	1	-	-			
	Martin	-	-	-	-	1	-	1
	Niklas	-	-	-	-	-	-	
	Sara	-	-	-				
L2	Ali	-	-	-	1			
	Hannibal	-	2	-				
	Leila	2	1					

Hos två barn med SLI syns den lexikala utvecklingen genom *inadekvat val av bisatsinledare*, i form av annat adverb.

- O sen () när det KOMMER för något {osäker transkr}. (*O sen vad...*) Alfons II, 7;1 (SLI)
Dom SKRÄMMER flickan när hon blir rädd. (*...så att hon blir rädd.*) Annika III, 7;11 (SLI)

Nedanstående yttranden är exempel på en annan typ av *inadekvat val av bisatsinledare*, *dummy*. Detta syns hos tre barn med SLI och ett L1-barn.

- <O inte> kan ha KLÄDER de HÄNGA så. (*... som hänger så...*) Alfons I, 5;10 (SLI)
Pojken (e e) e fyller ÅR. (*Pojken som fyller år.*) Annika I, 5;11 (SLI)
Gör jätteont ö katten river mej. (*Gör jätteont för att/när katten river mej.*) Beda II, 6;7 (SLI)
Öh vill jag de. (*För att jag vill det.*) Martin V, 2;11 (L1)

L2-barnet Ali har vid ett tillfälle huvudsats med dubbelt subjekt istället för bisats med bisatsinledare.

- (Bo*) baby hon vaknar INTE. Ali III, 5;0 (L2)

Två barn med SLI försöker producera *indirekta frågor* men utelämnar bisatsinledaren.

- Vet du Maja {=A's syster} många ÅR? (*...hur många år...*) Annika II, 6;11 (SLI)
Du vet () pappa bor? (*...var pappa bor?*) Frans I, 5;3 (SLI)
Vet du DEN e? (*...vad/var...*) Frans II, 6;0 (SLI)

Fullständiga bisatser

I tabell 9 ses att fyra av barnen med SLI har *relativsatser*. Fyra av L1-barnen har relativsatser i de senare transkriptionerna. Samtliga L2-barn har relativsatser. Hos fem barn (1 SLI, 1 L1 och 3 L2) kommer de relativa bisatserna först. Hos tre barn (2 SLI och 1 L1) kommer de adverbiella bisatserna först och ett barn har en indirekt sats som sin första bisats.

- Sån TANT som bygger ett hus. Beda I, 5;8 (SLI)
Där är jag som har blivit snögubbe. Karin IV, 3;1 (L1)
TITTA vad Karin gjort! Hannibal I, 5;5 (L2)

Alla barn med SLI utom Annika har *adverbiella bisatser*. Fyra L1-barn har adverbiella bisatser och då i de senare transkriptionerna. Ali och Hannibal har en adverbiell bisats i sin sista transkription.

- Ja {gåspar} SAMMA klass som mej. Elvis III, 7;0 (SLI)
E de mer MÖRKT när solen SKINER? Niklas VI, 3;0 (L1)
Om Du FÅR den. Hannibal III, 6;0 (L2)

De SLI-barn som genererar *att-satser* är Alfons och Carolus. Endast en *att-sats* finns i hela L1-materialet. Ett av L2-barnen har en *att-sats*.

- (Jag vet 00:01 ööh) pappa SA att de var fort. Carolus I, 5;0 (SLI)
Jag TROR att PIPPI ska BO där. Joakim IV, 3;1 (L1)
Jag har SAGT att ska jag LÄGGA i den. Hannibal III, 6;0 (L2)

Indirekta frågor finns bäst representerade hos barnen med SLI.

- <Vet> du (eh) om att de kommer en JÄTTESTOR. Carolus I, 5;0 (SLI)
Vet du varför EN har sån HÄR bord {ljust, snabbt, osäker transkr}? Carolus III, 7;4 (SLI)
<Gissa> va DE e? Frans III, 7;6 (SLI)

Två av L1-barnen har indirekta frågor i sina sista transkriptioner.

- Då ska jag se om jag hittar det här inne. Karin IV, 3;1 (L1)
Se om DOM går in där. Martin VII, 3;1 (L1)

Tabell 8. Första uppkomsten av fullständiga bisatser

Grupp	Barn	I	II	III	IV	V	VI	VII
SLI	Alfons	adv	rel, adv	att-				
	Annika	-	-	-				
	Beda	rel	adv	adv				
	Carolus	rel, adv, att-, ind	adv	ind				
	Elvis	-	-	adv				
	Frans	-	-	rel, adv, ind				
L1	Erik	-	-	-	-	-		
	Joakim	-	-	rel	adv, att-			
	Karin	-	-	-	rel, adv, ind			
	Martin	-	-	-	-	adv		rel, ind
	Niklas	-	-	-	-	-	rel, adv	
	Sara	-	-	-				
L2	Ali	-	rel	adv				
	Hannibal	rel		adv, att-				
	Leila	rel	rel					

4.2.3 Svårtolkade bisatser

Alla barn i materialet har några svårtolkade bisatser. För att undvika att barnens yttranden feltolkas har dessa inte tagits med i analysen. Nedan visas ett sådant exempel.

Det e INGET xx {gebe} HA en xx {svaRka} inuti. {svårtolkat}. Alfons II, 7;1 (SLI)

4.3 Frågor

4.3.1 Antal frågor och indelning av dessa

I resultatet finns *wh*-lösa frågor, *wh*-frågor, indirekta frågor samt icke inverterade frågor med V3-ordföljd. Ettordssatser bestående av *wh*-ord (*Vem?*) finns under *wh*-frågorna. Ja- och nej-frågor samt svårtolkade frågor tas inte med i analysen. I tabellen nedan framgår antalet och andelen *wh*-frågor och *wh*-lösa frågor hos samtliga barn. De indirekta och icke inverterade frågorna behandlas senare i detta avsnitt.

Tabell 9. Antal samt andel i procent (efter snedstreck) *wh*-frågor samt *wh*-lösa frågor, av totala antalet yttranden

Grupp	Barn	<i>Wh</i> -frågor							<i>Wh</i> -lösa frågor						
		I	II	III	IV	V	VI	VII	I	II	III	IV	V	VI	VII
SLI	Alfons	-	4/2	-					-	1/0	-				
	Annika	1/0	-	2/1					-	-	-				
	Beda	-	3/1	1/1					-	-	-				
	Carolus	1/1	13/7	8/3					-	-	-				
	Elvis	42/11	7/3	6/3					4/1	-	-				
	Frans	2/1	-	4/3					-	-	-				
L1	Erik	1/0	1/0	5/4	5/2	3/2			-	-	-	1/0	1/1		
	Joakim	4/1	9/4	6/3	7/4	8/5			-	3/1	-	-	-		
	Karin	1/1	-	33/32	2/3				-	-	-	-	-		
	Martin	1/1	3/1	-	1/1	25/6	7/4	10/3	25/22	26/8	-	-	6/1	1/1	-
	Niklas	-	1/0	2/1	22/9	8/8	13/11		-	-	-	1/0	-	-	
	Sara	1/0	1/1	-					3/1	2/1	2/2				
L2	Ali	6/2	8/4	3/1	6/5				-	-	1/0	-			
	Hannibal	17/7	15/8	6/4					-	-	-				
	Leila	6/2	5/3						-	-					

4.3.2 Analys av ordföljd i frågor – utveckling över tid

Wh-lösa frågor

Wh-lösa frågor finns hos två av barnen med SLI.

E detta?

Elvis I, 5;3 (SLI)

Wh-lösa frågor är vanligast hos L1-barn, och de finns hos fem av sex barn i materialet.

Exemplen nedan är tagna från de senaste transkriptionerna i vilka de förekommer. Wh-orden som saknas är *vad* och *var*.

E där?

Erik V, 3;0 (L1)

E DE {=va e det}?

Joakim II, 2;5 (L1)

E detta?

Martin VI, 3;0 (L1)

E de xx?

Niklas IV, 2;10 (L1)

(E) E han BYXOR?

Sara II, 2;3 (L1)

E DE?

Sara III, 2;6 (L1)

Ali har den enda wh-lösa frågan hos L2-barnen.

Kosta de {osäker tolkning}?

Ali III, 5;0 (L2)

Wh-frågor

Bland barnen med SLI bekräftas Santelmanns (2003) kronologiska tillägnande av typ av wh-ord i detta material av Elvis och Beda. Den lexikala utvecklingen gällande val av såväl frågeord som negationer är tydligast hos Elvis.

Vad har dom hängt DÄR?

Elvis I, 5;3 (SLI)

Var SITTER den?

Elvis I, 5;3 (SLI)

Vem har MEST?

Elvis II, 6;4 (SLI)

Vilket e BÄSTA laget i denna?

Elvis III, 7;0 (SLI)

Varför har du GJORT den?

Elvis III, 7;0 (SLI)

Även Carolus bekräftar detta tillägnande med något enstaka undantag. Hos Alfons och Annika finns enbart vardera en inspelning med wh-ord varför utveckling över tid inte syns. Frans följer inte detta tillägnandeförlopp. Inget av barnen med SLI använder wh-ordet *när*. Carolus är det enda av barnen med SLI som ställer frågan *hur*.

Hur SLÄCKTE dom DEN då?

Carolus II, 6;2 (SLI)

L1-barnen Erik, Martin och Niklas följer med något enstaka undantag Santelmanns kronologiska tillägnande av wh-ord, medan Joakim och Karin inte gör det. Niklas är det enda av samtliga barn som använder det sista frågeordet i tillägnandeförloppet, *när*.

Va?

Erik I, 2;5 (L1)

Var KATT?

Erik II, 2;7 (L1)

VARFÖR har han såna där?

Erik V, 3;0 (L1)

När ska vi BÖRJA?

Niklas V, 2;11 (L1)

Santelmanns kronologiska tillägnande av wh-ord följs inte helt av något av L2-barnen. Alla barnen använder wh-ordet *hur*.

Hur länge dom ska vara hemma?

Ali I, 3;6 (L2)

Hur MÅNGA få ta?

Hannibal II, 5;10 (L2)

Hur ska vi GÅ nånstans?

Leila I, 5;1 (L2)

Nedan visas den barnens ålder vid första uppkomsten av respektive wh-frågeord.

Tabell 10. Lexikal utveckling av *wh*-frågeord

Grupp	Barn	1. vad (obj.)	2. var	3. vem	4. vad (subj.)	5. hur	6. vilken/vilket	7. varför	8. när
SLI	Alfons	7;1						7;1	
	Annika			7;11	7;11				
	Beda	6;7					8;4		
	Carolus	6;2			5;0	6;2	7;4		6;2
	Elvis	5;3	5;3	6;4			7;0		7;0
	Frans	7;6		7;6					5;3
L1	Erik	2;5	2;7						3;0
	Joakim	2;5	2;3	3;1			2;8		
	Karin	2;7	2;0						
	Martin	2;4	2;4						2;11
	Niklas	2;6	2;7						3;0
	Sara	1;11							2;11
L2	Ali	3;6	4;7	3;6		3;6			
	Hannibal	5;5		5;5		5;10			
	Leila	5;1	5;1	6;2		5;1			

Tre av barnen med SLI har *indirekta frågor*. Annika har en indirekt fråga med avsaknad av bisatsinledare. Carolus har i sina samtliga transkriptioner fullständiga indirekta frågor. Hos Frans syns en utveckling då han i sina två första transkriptioner har indirekta frågor utan bisatsinledare medan han i sin sista har en fullständig indirekt fråga.

Du vet () pappa bor?

Frans I, 5;3 (SLI)

Vet du DEN e?

Frans II, 6;0 (SLI)

<Gissa> va DE e?

Frans III, 7;6 (SLI)

Två av L1-barnen har indirekta frågor. De uppkommer i deras sista transkriptioner då de båda är över tre år. Inget L1-barn har en ofullständig indirekt fråga.

Då ska jag se om jag hittar det här inne.

Karin IV, 3;1 (L1)

Se om DOM går in där.

Martin VII, 3;1 (L1)

Icke inverterade frågesatser med *V3-ordföljd* (XSV eller SXV) benämns av Santelmann (2003) som frågor utan flyttat verb, det vill säga frågor där den raka ordföljden har bibehållits. Här har även ja- och nej-frågor med V3-ordföljd tagits med. V3-ordföljd i frågor finns representerade hos fem av sex barn med SLI och två L2-barn.

Alla TÅRTA e {med ljus röst}?

Annika I, 5;11 (SLI)

Hon där e?

Beda I, 5;8 (SLI)

Varför det HAR inte blivit JORDVÄRME i då {osäker transkr}?

Carolus II, 6;2 (SLI)

Vad DU ha DOM 00:01 TILL?

Elvis I, 5;3 (SLI)

Va jag MÅLA annars?

Frans III, 7;6 (SLI)

L1-barnet Martin har vid två tillfällen icke inverterade frågor med V3- respektive V4-ordföljd, vilka avviker från vuxenspråket.

Var du har fått den HÄR?

Martin V, 2;11 (L1)

Var du LÅNAT den?

Martin V, 2;11 (L1)

Varför x den inte tuta?

Martin VI, 3;0 (L1)

Icke inverterade frågor med V3-ordföljd finns i två exempel hos L2-barnen.

Du OCKSÅ äta?

Leila II, 6;2 (L2)

Han INTE vill?

Hannibal II, 5;10 (L2)

4.3.3 Den lexikala utvecklingen av frågeord

Endast L2-barnen visar exempel på inadekvat användning av *wh*-ord.

Hur ska vi GÅ nästans?

Leila I, 5;1 (L2)

Vem i VÅRDEN ska ni {skrattar}?

Hannibal I, 5;5 (L2)

4.3.4 Svårtolkade frågor

I materialet finns svårtolkade frågor. För att undvika att barnens yttranden feltolkas har dessa exempel inte tagits med i analysen. Nedan visas några sådana exempel.

Men e varför e BORGEN nu då {osäker transkr}?	Carolus II, 6;2 (SLI)
Va inte du ta DOM?	Erik II, 2;7 (SLI)
VA du inte TA av mej?	Erik II, 2;7 (SLI)

5. DISKUSSION

5.1 Negationer

Utveckling av negationer

L1-barnens negationsanvändande går tydligast att matcha med Håkanssons nivåer, både åldersmässigt och syntaktiskt. Första uppkomsten av negerade yttranden följer i stort stegen i denna stadiemodell. Alla L1-barn utom Erik går framåt i sin negationsutveckling utan att gå tillbaka till nivåer innehållande satser med icke-vuxenkonstruktion. Barnen med SLI går i sin utveckling däremot inte att matcha med Håkanssons negationsnivåer i det att uppkomsten av negerade satser inte följer denna stadiemodell. Fyra av barnen med SLI går dessutom tillbaka till användningen av negerade satser med icke-vuxenkonstruktion då de nått en högre nivå. L2-barnet Ali visar på samma tendens som barnen med SLI medan det hos de övriga L2-barnen är svårt att se ett mönster. Det finns barn ur alla grupper som blandar nivåerna 1, 2 och 5 (icke-vuxenkonstruktion) med nivåerna 3, 4 och 6 (vuxenkonstruktion) inom samma transkription. Håkansson & Nettelbladt (1993) har sett att L2-barn och barn med SLI utvecklar ordföljden (SV/VS) på samma sätt. Detta styrks till viss del genom att L2-barnet Ali och barnen med SLI utvecklar placeringen av negation enligt samma mönster.

L1-barnet Martin har en inverterad frågesats innehållande negation med verbet på andra plats och i samma transkription en med verbet på fjärde plats. Detta kan tyda på att han experimenterar med ordföljden. Ett barn med SLI, Annika, har vid 7;11 år en mening där hon rättar sin egen negationsplacering, från att placera negationen före det finita verbet i huvudsats till att placera den efter. Dessa exempel kan antingen ses som uttryck för den proximala utvecklingszonen (Mitchell & Myles, 2004) eller felsägningar.

Tre av barnen med SLI, Alfons, Beda och Carolus, har nått nivå 5 och 6 i Håkanssons stadiemodell, medan endast Karin av L1-barnen har nått nivå 5 i sin sista inspelning. Barnens varierande åldrar avspeglas semantiskt och syntaktiskt i yttrandenas innehåll. Barnen med SLI, som är äldre än L1-barnen, har ett till synes större behov av att uttrycka sig i komplexa satser och använder därmed fler negerade bisatser trots att de inte behärskar dem fullt ut.

Menyuk (1976) tar upp att barns repetition av yttranden återspeglar deras grammatiska förmåga och att detta korrelerar med strukturen i spontantalet. Håkansson (1989) visar att barn vid meningsimitation har en tendens att inte enbart repetera det de har hört, utan även reproducera meningarna utifrån sin egen grammatiska nivå. Detta innebär att barn vid eftersägning normaliserar icke grammatiska yttranden så gott de förmår. Exempel på detta ses hos Niklas, som vid 2;11 år eftersäger negerade bisatser och gör om dem till huvudsatser som grammatiskt överensstämmer med vuxenspråket. Då Karin strax efter tre års ålder producerar sin första negerade bisats och Niklas strax innan tre år inte klarar att säga efter en negerad bisats bekräftar de båda åldersmässigt Håkanssons stadiemodell i sin negationsutveckling.

L2-barnet Ali är den enda av samtliga barn som placerar negationen efter både hjälpverb och huvudverb. Han har denna grammatiska konstruktion i sina tre första transkriptioner. (*Dom ska komma inte, Jag vill göra x x inte bara LEKSAKER och Den kan fastna inte här.*) Hirsch & Holmquist (2005) har funnit samma företeelse hos barn med SLI. Kanske kan detta vara ytterligare ett gemensamt drag mellan gruppen SLI och L2.

Inadekvat val av negation

I samtliga gruppers transkriptioner finns meningar med inadekvat val av negation. Tre typer av felaktigt val av negation har funnits i materialet: *nej* istället för *inte*, *inget* eller *inga* istället för *inte* samt kongruensfel av *inget* och *ingen*. Det går inte att konstatera att en viss typ av inadekvat val återfinns hos en viss grupp barn. Barnen med SLI har negationsbyte tre till fem år senare än L1-barnen. Utifrån diskussionen om huruvida språkutvecklingen hos barn med SLI är försenade eller avvikande (Leonard, 1998) förefaller det i detta material som att barn med SLI är försenade i sin lexikala negationsutveckling då båda grupperna i den tidiga utvecklingen substituerar negationerna med samma ord fast vid olika tidpunkter. Hos ett barn med SLI, Elvis, syns en tydlig utveckling av negationers lexikon i det att felaktigt val av negation faller bort i hans tredje inspelning. L2-barnen är ungefär lika gamla som barnen med SLI då de använder sig av felaktigt val av negation. I gruppen L1 finns denna konstruktion representerad hos störst antal barn jämfört med barnen i de andra grupperna.

5.2 Bisatser

Bisatser med och utan bisatsinledare

Uppkomsten av bisatser hos barn med SLI syns inte i detta material. Vid första inspelningstillfället är barnen fem år eller äldre och bisatser har troligtvis uppkommit innan detta. Samtliga barn med SLI har meningar med avsaknad av bisatsinledare. Deras kognitiva mognad matchas inte med deras språkliga mognad i det att de förefaller ha ett behov av att uttrycka sig i komplexa satser men behärskar dem inte fullt ut. Alfons, Beda och Carolus har bisatser utan inledare parallellt med fullständiga bisatser i alla transkriptioner. Elvis och Frans har först enbart bisatser utan inledare, men i deras sista transkription även fullständiga bisatser. Annika har enbart bisatser utan bisatsinledare. I likhet med negationsutvecklingen hos barn med SLI, verkar tre av dessa barn inte gå från ett stadium till nästa utan under lång tid producera bisatser som överrensstämmer med vuxenspråket samtidigt som icke fullständiga bisatser finns kvar. I interaktionen med en vuxen får barnet, enligt Vygotsky (Mitchell & Myles, 2004), verktyg att utveckla sitt språk, i detta fall strukturen bisats. I detta material kan tre av barnen med SLI beskrivas befinna sig på flera steg i ”byggnadsställningen” samtidigt. Trots detta går det ändå att se ett utvecklingsmönster hos fem barn med SLI vad gäller bisatser med och utan inledare. Alfons och Carolus har båda typerna av satser i samtliga transkriptioner men antalet satser med bisatsinledare är mycket större än antalet satser utan. Frans och Elvis går från att inte behärska bisatsinledaren till att i de sista transkriptionerna hitta dem. Annika behärskar inte bisatsinledarna alls under tiden hon blir inspelad, men har i alla transkriptioner många bisatser utan inledare. Hos Beda syns ingen utveckling när det gäller bisatser. Utifrån detta material syns alltså å ena sidan att barn med SLI inte lämnar en utvecklingsnivå (här: bisatser) för att gå vidare till nästa då man ser till förekomst av bisatser. Å andra sidan går det hos samma grupp att se en bisatsutveckling, men som sker flera år senare än hos L1-barnen, då man även tar antalet bisatser i beaktande.

Uppkomsten av bisatser är tydligast hos L1-barnen, då bisatser börjar produceras hos fyra av barnen i deras senare inspelningar. Barnen är då mellan 2;3 och 2;11 år. L1-barnen Erik och

Sara producerar inte några bisatser alls under inspelningarna. Joakim och Karin har satser med avsaknad av bisatsinledare som sina första försök till bisatser och de följer därmed både Lundins (1987) och Håkanssons (pers. komm., 2005) teorier om att bisatser utan bisatsinledare är ett förstadium till fullständiga bisatser. Utvecklingen från underordnade satser utan bisatsinledare till fullständiga bisatser är inte helt tydlig ens hos L1-barnen, då Joakim och Martin, liksom barnen med SLI, har bisatser med och utan bisatsinledare parallellt. Antalet bisatser med inledare ökar dock i förhållande till antalet bisatser utan inledare. Niklas har enbart fullständiga bisatser och visar därmed att vissa L1-barn börjar producera en struktur först då de behärskar den fullt ut. Då både uppkomst av och antal bisatser med och utan inledare tas hänsyn till blir gruppen L1 mer homogen i sin utveckling.

Hos de tre L2-barnen är det svårt att se något mönster i bisatsutvecklingen. Det går inte att se att de går från att ha bisatser utan bisatsinledare till bisatser med. Gemensamt för de tre barngrupperna är att de producerar satser utan bisatsinledare. Håkansson och Hansson (1998) skriver att barn med SLI har särskilt svårt med insättandet av relativsatsinledaren och att avsaknad av bisatsinledare kan betraktas som en *clinical marker* för SLI. I denna studie har alla typer av bisatser utan bisatsinledare tagits i beaktande och det kan konstateras att även då har barn med SLI, som i detta material är flera år äldre än L1-barnen, sammantaget fler bisatser utan inledare.

Inadekvat val av bisatsinledare

Användandet av *dummies*, dubbelt subjekt samt övriga felaktiga val av bisatsinledare anses här tillhöra Håkanssons tredje nivå i bisatsutvecklingen. Håkansson menar att barn kan utesluta denna nivå i sin utveckling vilket här bekräftas då det finns ett betydligt mindre urval satser med felaktigt val av bisatsinledare än satser med avsaknad av densamma. Två av sex barn med SLI, Alfons och Annika, byter ut bisatsinledaren i en adverbial bisats mot *ett annat adverb*. Båda, ett tredje barn med SLI, och L1-barnet Martin har också varit sin adverbial bisats med felaktig bisatsinledare men med *dummy* istället för annat adverb. Alfons och Annika har även varit sin relativsats där de har *dummies* som bisatsinledare och L2-barnet Ali har en relativsats med *dubbelt subjekt* som bisatsinledare. Håkansson och Hansson (1998) redogör för att det i relativsatser hos gruppen SLI finns insättningar av *dummies* och dubbelt subjekt. Detta syns i detta material gälla även adverbiala bisatser. Här visas också att felaktigt val av bisatsinledare finns hos fler barn med SLI än hos de övriga.

Uppkomst av bisatstyper

Relativsatser är vanligtvis de första underordnade satser som barn med typisk språkutveckling vid två års ålder börjar producera (Håkansson, 1998). I vårt material syns inte att relativa bisatser föregår adverbiala. Hos barnen med SLI syns inte uppkomsten av bisatser, varpå slutsatser inte kan dras. I detta material producerar inget L1-barn fullständiga relativsatser före 2;8 år. Således är dessa barn något äldre då relativsatser uppkommer än vad tidigare litteratur beskriver. Vid uppkomsten av bisatser finns hos L1-barnen ungefär lika många relativa som adverbiala. Två barn har både adverbiala och relativa bisatser vid uppkomsten av bisatser. Ett L1-barn har adverbiala bisatser först och ett annat har relativa först. Samtliga L2-barn producerar däremot relativsatser som sina första fullständiga bisatser. Uppkomsten av bisatstyperna hos L1-barn är intressant då det tidigare sagts att barn börjar med relativsatser dels för att *som* nästan alltid är relativmarkör och dels för att satsklyvningar är vanliga i svenskan (Plunkett & Strömquist, 1990). En satsklyvning innebär att ett element i satsen framhävs och bryts ut, varpå en bisats bildas. Utgångsmeningen *Martin ska bjuda på fika imorgon* blir *Det är Martin som ska bjuda på fika imorgon* eller *Det är imorgon /som/ Martin ska bjuda på fika* eller *Det är fika /som/ Martin ska bjuda på imorgon*.

Att-satsen är den vanligaste bisatstypen (Josefsson, 2001). *Att*-satser finns sparsamt representerade i samtliga grupper, vilket tyder på att denna struktur finns i mycket större utsträckning hos vuxna än hos barn. *Att*-satser förefaller tillägnas sent i språkutvecklingen. Den proximala zonen blir tydlig hos L1-barnet Joakim som vid upprepade tillfällen utelämnar bisatsinledaren *att*, men som i inspelning fyra är det enda barnet i denna grupp som producerar en fullständig *att*-sats.

Santelmanns (2003) resultat visar att indirekta frågor är ovanliga hos barn under tre år, vilket stämmer även här. De första indirekta frågorna uppkommer hos L1-barnen vid 3;1 år. Tre av barnen med SLI gör försök till indirekta frågor men har antingen utelämnad bisatsinledare eller icke fullständigt lexikalt innehåll. Inget L2-barn har indirekta frågor. Detta är alltså en struktur som barn med SLI och L2-barn har svårigheter att producera.

5.3 Frågor

Wh-lösa frågor

Wh-lösa frågor syns främst hos L1-barnen. Enligt Santelmann (2003) har barn med typisk språkutveckling tagit till sig de grundläggande frågeorden vid tre års ålder, vilket bekräftas av resultaten i detta material. Hos barnen med SLI och L2-barnen, som är äldre än L1-barnen, finns *wh*-lösa frågor endast hos ett barn ur varje grupp. Således lämpar det sig att undersöka denna struktur hos barn som är mellan två och tre år. Detta beror antingen på att *wh*-lösa frågor hör till det tidiga barnspråket oavsett om barnet har typisk språkutveckling eller inte, eller på att barn med SLI och L2-barn inte har *wh*-lösa frågor som ett steg i språkutvecklingen. Hos tre av L1-barnen upphör användningen av *wh*-lösa frågor i de senare transkriptionerna, ett tecken på att L1-barnen slutar producera *wh*-lösa frågor då de börjar med fullständiga frågor. *Wh*-orden som saknas är *vad* och *var*. Dessa är de första frågeorden i Santelmanns (2003) kronologiska uppställning av tillägnande av frågeord.

Tillägnande av wh-ord

Wh-ordet *vad* som objekt finns hos nästan alla barn som producerar frågeord. Detta ord är, enligt Santelmann (2003), det första i *wh*-ordstillägnandet. Abstraktionsnivån i en *wh*-fråga med *vad* som objekt är inte lika stor som till exempel i frågorna *varför* och *när*. För att ställa en *varför*-fråga och förstå innebörden i svaret måste man både vara medveten om att det finns en orsak och vara nyfiken på den. *När*-frågor kräver att den som frågar ska förstå innebörden av tid och detta gör barn vanligtvis senare än de börjar producera frågor. Tre av barnen med SLI, Beda, Carolus och Elvis och tre L1-barn, Erik, Martin och Niklas följer helt eller nästan helt Santelmanns (2003) kronologiska tillägnande av *wh*-ord. Frågeordsutvecklingen hos dessa två grupper liknar varandra trots deras olika åldrar. Här syns inte samma mönster som i negationsutvecklingen där barn med SLI inte utvecklas enligt tidigare teorier om L1-barns utveckling av strukturerna. Barnen med SLI har dock något större antal olika *wh*-frågor än L1-barnen. L2-barnen skiljer sig från barnen med SLI och L1-barnen i det att de inte utvecklas enligt den föreslagna inlärningsordningen av frågeord. Inom gruppen ser det däremot väldigt likt ut. Samtliga L2-barn ställer frågorna *vad*, *vem*, *hur* och två av de tre ställer också frågan *var*.

Inadekvat val av frågeord

Santelmann (2003) har i sin studie sett att L1-barn använder rätt frågeord i rätt kontext och att de inte använder ett frågeord förrän de behärskar dess lexikala innebörd. L1-barnen och barnen med SLI i denna studie gör på samma sätt som Santelmann beskriver. Däremot har

L2-barnen två inadekvata val av frågeord. Dessa barn förefaller i detta material i större utsträckning än barn med SLI och L1-barn lexikalt prova sig fram. Hirsch & Holmquist (2005) har dock funnit inadekvata val av frågeord hos både barn med SLI och L1-barn varvid denna företeelse verkar finnas hos alla tre grupper av barn.

Indirekta frågor

Komplexa frågor (frågor med bisats) uppkommer huvudsakligen efter tre års ålder (Santelmann, 2003). Detta stämmer med L1-barnen i denna studie då de två indirekta frågor som finns är fullständiga och uppkommer vid 3;1 år hos dem båda. Hos tre av barnen med SLI finns indirekta frågor, men två av dem producerar dessa utan bisatsinledare. Antalet bisatser i hela materialet är större hos barnen med SLI än hos L1-barnen och detta avspeglas även i de indirekta frågorna, vilka innehåller bisatser. Carolus bisatser i de indirekta frågorna innehåller bisatsinledare i samtliga fall. Annikas indirekta fråga saknar bisatsinledare och hon flyttar bisatsens subjekt till huvudsatsen. Den proximala utvecklingszonen är här tydlig i och med hennes försök att använda en struktur hon inte fullt behärskar. Hos Frans syns en utveckling då han i första och andra inspelningen saknar bisatsinledare men i den sista producerar en fullständig indirekt fråga.

V3-ordföljd i frågor

Fem av sex barn med SLI och två av tre L2-barn har icke inverterade frågesatser med det finita verbet på tredje plats. Håkansson & Nettelbladt (1993) har kommit fram till att barn med SLI och L2-barn har en stor andel satser med V3-ordföljd i sin språkutveckling, medan detta inte finns hos L1-barn. I detta material syns denna företeelse även i frågesatser. Intressant i detta sammanhang är att ett L1-barn, Martin, vid ett flertal tillfällen, också har satser med V3-ordföljd och en sats med V4-ordföljd. V3-ordföljd i frågor skulle kanske kunna vara en *clinical marker* för barn med SLI, då den är så pass frekvent förekommande hos denna grupp. Man bör dock vara försiktig med en sådan tolkning eftersom förekomsten av V3-ordföljd hos Martin visar på att även barn med typisk språkutveckling kan ha ett dylikt steg i sin utveckling.

5.4 Övriga iakttagelser

Under arbetets gång har barnens skiftande pragmatiska förmåga blivit tydlig för oss och vi har undrat vilken roll den pragmatiska förmågan spelar för den grammatiska utvecklingen. Dessa iakttagelser leder oss in på en annan dimension av den grammatiska analysen av dessa barn som vidare forskning skulle kunna besvara. Nedan presenteras ett axplock av exempel på skiftande pragmatisk förmåga barnen emellan. Carolus är det barn med SLI som har mest utvecklad pragmatisk förmåga. Han ställer ofta motfrågor till och bekräftar sin samtalspartner. Han håller långa konversationer kring samma ämne, vilket visar på en kommunikativ mognad. I Carolus andra inspelning finns bland annat nedanstående dialog.

Vuxen: O det e inte SAGT att det blir en ELDSVÅDA då.

Carolus: Men men det BLEV det?

Vuxen: Jag VET inte.

Vuxen: Men det (ble*) BORGEN brann inte NER.

Carolus: Varför DÅ?

Carolus: DOG alla som BODDE i BORGEN då?

Vuxen: Näe det GJORDE dom inte.

I samma inspelning som ovan visar Carolus här att han väntar in sin samtalspartner och försäkras sig om att denne förstått vad han menat.

Carolus: Du det e faktiskt LIKA.

Carolus: Du vet du VA?

Vuxen: Mm.

Beda, ett annat av barnen med SLI, visar i motsats till Carolus att hon kan svara kontextuellt mycket inadekvat.

Beda: Pappa lära myggan äta FISK.

Vuxen: Kunde inte hon de innan?

Beda: Nä jag inte tycker om.

Vuxen: Hon tyckte inte OM de?

Beda: Nä.

Nedan följer ytterligare ett svar på en fråga som inte alls harmonierar med innehållet i frågan.

Vuxen: Jaha var de så att BUREN var öppen.

Vuxen: O så flög den ut eller?

Beda: Nej (o o o hina) jag o hoppa HAGE me min kompis.

Trots att barnen med SLI är menade att representera en grupp barn som inte grammatiskt utvecklar sitt modersmål på det sätt det typiska barnet gör finns stora skillnader i de olika barnens sätt att uttrycka sig både grammatiskt och pragmatiskt.

5.5 Slutsatser

Med utgångspunkt från frågeställningarna om vari skillnaderna i *utveckling* av strukturerna hos de olika grupperna ligger och huruvida barnen följer tidigare resultat av negations-, bisats- och frågeutveckling är svaret inte entydigt. Vad gäller negationer går det att se att L1-barnen i stort följer Håkanssons (1998) nivåer såväl utvecklings- som åldersmässigt. Dessa barn förefaller ställa in parametervärdena till att matcha det svenska språket (Håkansson & Dooley-Collberg, 1994). Barnen med SLI skiljer sig i det att uppkomsten av negerade satser inte följer dessa nivåer. Dessa barn har dock fler komplexa satser med negation än vad de övriga grupperna har. Ett av L2-barnen liknar barnen med SLI i sin negationsutveckling, vilket inte syns hos de två andra. L2-gruppen visar ingen homogenitet i utvecklingen av negationer. Då Piagets (1973) tanke om barnets kognitiva utveckling överförs på språkutvecklingen är den tydligast hos L1-barnen.

Kartläggningen av bisatsutvecklingen har varit svår i det att denna struktur är den mest komplexa av de tre. Underordnade satser utgör det sista stadiet i Pienemanns (1998) processbarhetsteori. Utvecklingen av bisatser hos barn med SLI och L1-barn går att tolka på två sätt. Då både förekomst av och antal bisatser med och utan bisatsinledare tas i beaktande följer barnen i båda dessa grupper Håkanssons (pers.komm., 2005) och i viss mån Lundins (1987) uppställning. Om däremot enbart förekomsten av bisatser med och utan bisatsinledare analyseras syns den predicerade utvecklingen hos ett mycket färre antal barn ur båda grupperna. Således syns en homogenitet grupperna emellan. L2-barnen är de mest heterogena i bisatsutvecklingen.

Wh-lösa frågor finns i stort enbart hos L1-barnen. Denna struktur verkar antingen tillhöra det tidiga barnspråket eller så gott som inte finnas i grupperna SLI och L2. Således finns utvecklingen från *wh*-lösa frågor till *wh*-frågor enbart hos L1-barnen. Tre av sex barn med SLI och tre av sex L1-barn följer Santelmanns ordning av tillägnande av *wh*-ord med den skillnaden att barnen med SLI använder sig av fler olika sorters *wh*-ord än L1-barnen. L2-barnen följer inte Santelmanns uppställning.

Sammanfattningsvis kan sägas att grupperna SLI och L1 utvecklar negationer på skilda sätt. Bisatser däremot utvecklas ganska lika i de båda grupperna men vid olika åldrar. I utvecklingen av frågeord påminner dessa grupper också om varandra men inte vad gäller

utvecklingen från *wh*-lösa frågor till *wh*-frågor som endast L1-barn har. L2-barnen har inte i någon av strukturerna visat på en homogenitet.

I samtliga grupper förekommer inadekvat val av negation, men de är förekommande hos flest barn i L1-gruppen. Även inadekvat val av bisatsinledare finns i alla grupper, men här är det flest barn med SLI som har detta. Inadekvat val av *wh*-ord förekommer endast i L2-gruppen. Den lexikala utvecklingen verkar vara en förutsättning för den syntaktiska och förekomsten av inadekvata val av lexikon i samtliga strukturer återspeglar detta.

Resultaten från Håkansson & Nettelblatt (1993; 1996) visade likheter mellan barn med SLI och L2-barn beträffande ordföljd. De gemensamma drag som vi funnit dessa grupper emellan är till viss del utvecklingen av negationens placering, placeringen av negation efter både hjälpverb och huvudverb, ålder vid inadekvat val av negation, svårigheten att producera fullständiga indirekta frågor samt att de inte har *wh*-lösa frågor som ett steg i språkutvecklingen.

5.6 Logopedisk intervention och vidare forskning

I den logopediska interventionen av barn med grammatiska svårigheter kan man utifrån denna studie förutsäga att det vid träning av negationens placering är viktigt att fortsätta träna under lång tid. Barn med SLI visar nämligen att även om de vid vissa tillfällen behärskar den grammatiska målstrukturen så finns icke målspråksenliga strukturer kvar under lång tid. I bisats- och frågeordsutvecklingen förefaller barn med SLI i likhet med L1-barn i högre grad lämna den icke målspråksenliga strukturen då de behärskar målstrukturen. Kanske går det i större utsträckning att förutsäga utveckling och behärskning av bisatser och frågor hos barn med SLI.

Denna studie visar att det föreligger svårigheter att välja nivå på intervention för barn med SLI i och med att dessa ofta har flera utvecklingsnivåer samtidigt. Vygotskys proximala utvecklingszon är bred hos dessa barn varför det är viktigt att vara medveten om vilken målstrukturnivå man vill lyfta barnet till i interventionen.

Denna samt Hirsch & Holmquists (2005) studie utgör ett avstamp för vidare forskning av utvecklingen av och sambanden mellan strukturerna negationer, bisatser och frågor hos barn med SLI. Då detta är något av en pionjärstudie inom sammanflätning av ovannämnda tre strukturer är det intressant att se om resultaten här verifieras i fler liknande undersökningar. Då grupperna SLI och L2 är mycket heterogena till sin natur vore det värdefullt och kompletterande med ytterligare studier.

6. TACK

Vi vill tacka Riksbankens Jubileumsfond för sponsring av projekten inom ramen för vilka barnen har blivit inspelade och transkriberade.

Tack till våra handledare Gisela Håkansson och Ulrika Nettelblatt för god vägledning och inspiration under arbetets gång.

Tack även till Britt-Marie Valman Frančić för innehållsmässig och språklig korrekturläsning samt till Martin Valman för uppmuntran och givande synpunkter.

7. REFERENSER

- Bishop, D. (1997). *Uncommon Understanding*, (115-153). Hove: Psychology Press Ltd, Publishers.
- Chomsky, N. (2000). *New horizons in the study of language and mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cole, M. & Cole, S.R. (2001). *The Development of Children*, New York: Worth Publishers.
- d'Arcais, G B F (1978): The Acquisition of the Subordinating Constructions in Children's Language: *Recent Advances in the Psychology of Language*, (349-394) New York.
- Gerken, L (1991). The Metrical Basis for Children's Subjectless Sentences, *Journal of Memory and Language* 30, (431-451). State University of New York.
- Hansson, K. (1997). Patterns of verb usage in Swedish children with SLI: an application of recent theories. *Specific Language Impairment in Swedish – Grammar and Interaction*. Lund: BTJ Tryck AB.
- Hansson, K. (1998). *Specific Language Impairment in Swedish – Grammar and Interaction*. Doktorsavhandling, Lund: BTJ Tryck AB.
- Hirsch, I & Holmquist, M (2005). *Negationer, frågeordsfrågor och bisatser hos svenskspråkiga barn med specifik språkstörning*. Lund: Examensarbete vid Institutionen för kliniska vetenskaper i Lund.
- Hyltenstam, K. (1977). Implicational patterns in interlanguage syntax variation. *Language Learning* 27, (383-411).
- Hyltenstam, K. (1978). Variation in interlanguage syntax. *Working Papers 18* (Dept. of Ling., U. of Lund).
- Håkansson, G. (1989). The acquisition of negative placement in Swedish, *Studia Linguistica* 43(1).
- Håkansson, G. (1991). *Språkutveckling under avvikande villkor*. Riksbankens Jubileumsfond, 1990-93.
- Håkansson, G. (1998). *Språkinläring hos barn*. Lund: Studentlitteratur.
- Håkansson, G. (2001). Undervisning eller inte undervisning – gör det någon skillnad? Ur Naucclér, K. (red.) *Symposium 2000 – ett andraspråksperspektiv på lärande* (43-62). Stockholm: Nationellt Centrum för sfi och svenska som andraspråk & Sigma Förlag.
- Håkansson, G. & Dooley-Collberg, S. (1994). The preference for Modal + Neg: an L2 perspective applied to Swedish L1 children. *Second Language Research* 10,2 (1994): (95-124).

- Håkansson, G & Hansson, K (1998): *Comprehension and production of relative clauses: a comparison between Swedish impaired and unimpaired children, I. Child Lang.* 27 (2000), (313-333), United Kingdom: Cambridge University Press.
- Håkansson, G. & Nettelbladt, U. (1993). Developmental sequences in L1 (normal and impaired) and L2 acquisition of Swedish syntax. Jahr, E. H. & Wiggen, G. (red.) *International Journal of Applied Linguistics*, Vol. 3, No 2 (131-157). Oslo: Novus Press.
- Håkansson, G. & Nettelbladt, U. (1996). Similarities Between SLI and L2 Children: Evidence From the Acquisition of Swedish Word Order. Gilbert, C. & Johnson, C. (red.) *Children's Language*, Vol. 9, (135-151). Lawrence Erlbaum.
- Josefsson, G. (2001). *Svensk universitetsgrammatik för nybörjare*, Lund: Studentlitteratur.
- Lange, S. & Larsson, K. (1973). Syntactical development of Swedish girl Embla, between 20 and 42 months of age. Part 1. Age 20-25 mo. *Report n:o 1*. Institutionen för Nordiska språk. Stockholms universitet.
- Leonard, L. (1998). *Children with Specific Language Impairment*, (10) (43-117). First MIT Press, paperback edition 2000.
- Lundin, B (1987): *Bisatser i små barns språk. En analys av fem barns första bisatser*. Doktorsavhandling. Lund: Lund University Press.
- McLaughlin, B. (1987). *Theories of second language learning*. London: Edward Arnold.
- Menyuk, P. & Looney, P. (1976). A problem of language disorder: Length versus structure. In D. Morehead & A. Morehead (red), *Normal and deficient language*. Baltimore: University Park Press.
- Mitchell, R. & Myles, F. (2004). *Second Language Learning Theories*, 2nd ed. Kapitel 7. New York: Oxford University Press Inc..
- Nettelbladt, U. (1988). *Språkstörda förskolebarn i verbalt samspel*. Riksbankens Jubileumsfond, 1986-91.
- Nettelbladt, U. (1998). Current Theories of Specific Language Impairment (SLI) in Children. *Log Phon Vocol*, Vol. 23, (97-105). Scandinavian University Press.
- Piaget, J. (1973). *Språk och tanke hos barnet*. Lund: Bröderna Ekstrands Tryckeri AB.
- Pienemann, M. (1998). *Language Processing and Second Language Development – Processability Theory*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing company.
- Pienemann, M. & Håkansson, G. (1999). A unified approach toward the development of Swedish as L2, a processability account, *SSLA*, 21, (383-420). Cambridge University Press.
- Plunkett, K. & Strömquist, S. (1990). The Acquisition of Scandinavian Languages. *Gothenburg Papers in Theoretical Linguistics*, 59.

Salameh, E.-K. (2003). *Language impairment in Swedish bilingual children – epidemiological and linguistic studies*, (119-153). Lund: Studentlitteratur.

Santelmann, L. (2003). The acquisition of Swedish *Wh*-questions. I Josefsson, G., Platzack, C. & Håkansson, G. (red.), *The Acquisition of Swedish Grammar* (261-307). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Stark, R. & Tallal, P. (1981). Selection of children with specific language deficits. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 46, (114-122).

BILAGA A: ÖVERSIKT AV MATERIALET

Grupp	Barn	Transkriptioner	Åldrar	Antal yttranden	Antal negationer (ej anaforiska)	Antal bisatser		Antal frågor		
						Fullständiga	Icke fullständiga	Wh-frågor	Wh-lösa	Indirekta
SLI	Alfons	I	5;10	77	18	2	3	-	-	-
		II	7;1	203	8	17	7	4	1	-
		III	8;3	222	4	33	6	-	-	-
	Annika	I	5;11	252	11	-	-	1	-	-
		II	6;11	230	6	-	8	-	-	1
		III	7;11	276	7	-	11	2	-	-
	Beda	I	5;8	133	6	1	1	-	-	-
		II	6;7	219	5	2	5	3	-	-
		III	8;4	188	12	5	6	1	-	-
	Carolus	I	5;0	126	9	20	2	1	-	2
		II	6;2	184	12	1	1	13	-	-
		III	7;4	259	16	4	3	8	-	2
	Elvis	I	5;3	370	35	-	8	42	4	-
		II	6;4	241	19	-	1	7	-	-
		III	7;0	219	14	1	2	6	-	-
	Frans	I	5;3	246	21	-	2	2	-	1
		II	6;0	44	1	-	-	-	-	1
		III	7;6	125	4	4	1	4	-	1
L1	Erik	I	2;5	284	15	-	-	1	-	-
		II	2;7	234	8	-	-	1	-	-
		III	2;9	112	4	-	-	5	-	-
		IV	2;11	222	2	-	-	5	1	-
		V	3;0	192	13	-	-	3	1	-
	Joakim	I	2;3	305	12	-	1	4	-	-
		II	2;5	215	8	-	-	9	3	-
		III	2;8	234	18	2	1	6	-	-
		IV	3;1	193	8	14	4	7	-	-
		V	3;4	160	7	7	1	8	-	-
	Karin	I	2;0	148	18	-	-	1	-	-
		II	2;3	30	1	-	1	-	-	-
		III	2;7	102	7	-	-	33	-	-
		IV	3;1	73	6	5	2	2	-	1
	Martin	I	2;2	113	5	-	-	1	25	-
		II	2;4	330	1	-	-	3	26	-
		III	2;6	158	2	-	-	-	-	-
		IV	2;8	183	6	-	-	1	-	-
		V	2;11	404	37	1	4	25	6	-
		VI	3;0	162	6	-	-	7	1	-
		VII	3;1	320	20	3	1	10	-	1
	Niklas	I	2;4	137	3	-	-	-	-	-
		II	2;6	250	6	-	-	1	-	-
		III	2;7	199	6	-	-	2	-	-
		IV	2;10	246	3	-	-	22	1	-
		V	2;11	102	19	-	-	8	-	-
		VI	3;0	122	10	4	-	13	-	-
Sara	I	1;11	208	3	-	-	1	3	-	
	II	2;3	152	7	-	-	1	2	-	
	III	2;6	101	1	-	-	-	2	-	
L2	Ali	I	3;6	287	22	-	-	6	-	-
		II	4;7	219	30	1	-	8	-	-
		III	5;0	307	9	2	-	3	1	-
		IV	5;2	130	5	1	1	6	-	-
	Hannibal	I	5;5	235	5	4	-	17	-	-
		II	5;10	197	18	2	2	15	-	-
		III	6;0	160	12	7	-	6	-	-
	Leila	I	5;1	373	14	2	2	6	-	-
		II	6;2	155	16	2	1	5	-	-

BILAGA B: EXCERPTS

NEGATIONER

Negerade satser inom Håkanssons nivåer

Och inte kan komma RÖK därifrån.

Att han (skulle) skulle inte åka SKRIDSKO.

För att {låter som bara} TJUVAR inte ska komma IN {osäker transkr}.

Hons e () näe>

Eller ICKE han (ka*) KAN nå (o o) här OPP här.

Då ska DU ta näe>

Han PRATADE inte med mej så MYCKET

xx {nä e e bla} TRÅKIGT att (jag) jag fick inte RIDA {osäker transkr}

HAN som inte (eeh) VA så stark.

Att det e inget TAK.

Näj inte vi ska TITTA.

Jag HAR ingen SÄNG.

Jag GJORT de nej.

DEN nå.

(Dede) den kan inte MIA nå.

INTE doma jag har()gjort.

INTE vill jag ha.

Nä hon kan inte BITA mej.

(Inte) inte TYCKER han har oont.

NEJ () TA den mamma!

Inte KAN den BADA.

Nej de FÅR du inte.

Det GÅR inte.

KAN inte ata makaroner.

Så att valparna kan inte bita oss.

Går nå x.

Kan man äta inte (d*) den gröne knappen.

Dom går runt inte.

INTE går runt.

De kan inte gå runt.

Dom går inte RUNT.

Gå inte.

Då inte han se.

Farbror Per inte simma.

Hjulen kan inte (gö*) KÖRA.

Inte HOPPA.

INTE kan () han gå.

De ska inte stå så.

Dom ska komma inte.

Ha den kan inte köra.

Den kan fastna inte här.

Han ramlar inte pappa.

<Jag vill inte HA den>.

<Här> kan man inte SÄTTA henne.

Inte så ÖPPNAR vi DEN.

<Krokodilen kan inte TA nån>.

Alfons I, 5;10 (nivå 2)

Alfons II, 7;1 (nivå 5)

Alfons II, 7;1 (nivå 6)

Alfons III, 8;3 (nivå 2)

Beda I, 5;8 (nivå 2)

Beda III, 8;4 (nivå 2)

Beda III, 8;4 (nivå 4)

Beda III, 8;4 (nivå 5)

Carolus I, 5;0 (nivå 6)

Carolus III, 7;4 (nivå 5)

Elvis I, 5;3 (nivå 2)

Elvis I, 5;3 (nivå 4)

Frans I, 5;3 (nivå 2)

Frans II, 6;0 (nivå 1)

Erik I, 2;5 (nivå 3)

Erik II, 2;7 (nivå 2)

Erik III, 2;9 (nivå 2)

Erik III, 2;9 (nivå 3)

Erik V, 2;11 (nivå 2)

Joakim I, 2;3 (nivå 2)

Joakim II, 2;5 (nivå 2)

Joakim III, 2;8 (nivå 3)

Joakim V, 3;4 (nivå 4)

Karin I, 2;0 (nivå 3)

Karin IV, 3;1 (nivå 5)

Martin I, 2;2 (nivå 1)

Martin V, 2;11 (nivå 2)

Martin VII, 3;1 (nivå 2)

Martin VII, 3;1 (nivå 2)

Martin VII, 3;1 (nivå 3)

Martin VII, 3;1 (nivå 4)

Niklas I, 2;4 (nivå 1)

Niklas II, 2;6 (nivå 2)

Niklas III, 2;7 (nivå 3)

Niklas III, 2;7 (nivå 3)

Sara I, 1;11 (nivå 2)

Sara II, 2;3 (nivå 2)

Sara II, 2;3 (nivå 3)

Ali I, 3;6 (nivå 2)

Ali II, 4;7 (nivå 3)

Ali III, 5;0 (nivå 2)

Ali III, 5;0 (nivå 4)

Hannibal I, 5;5 (nivå 3)

Hannibal II, 5;10 (nivå 3)

Leila I, 5;1 (nivå 2)

Leila I, 5;1 (nivå 3)

Inverterad sats

Varför {avo} () TUTA den inte?

Varför x den inte tuta?

Martin VI, 3;0

Martin VI, 3;0

Negerade satser med V3-ordföljd

Hon int* tycker inte om RÅTTOR.

Eller ICKE han (ka*) KAN nå (o o) här OPP här.

Annika III, 7;11

Beda I, 5;8

Nä jag inte tycker om.	Beda II, 6;7
Han SPELADE o inte lärde mej PRATA mer sånt där	Beda III, 8;4
Varför det HAR inte blivit JORDVÄRME i då {osäker transkr}?	Carolus II, 6;2
Den INTE lägga sej måste kunna LÄGGA sej.	Erik I, 2;5
Inte hon kan BADA.	Joakim II, 2;5
Den inte gå UPP.	Ali III, 5;0
STORA man kan inte sätta heller.	Hannibal II, 5;10
(Dom) du jag inte äter GRIS.	Leila II, 6;2

Negation efter både hjälpverb och huvudverb.

Dom ska komma inte.	Ali I, 3;6
v* v*) jag vill göra x x inte bara LEKSAKER.	Ali II, 4;7
Den kan fastna inte här.	Ali III, 5;0

Inadekvat val av negation

Finns de inge <många> såna?	Elvis I, 5;3
Nä vi har inte ORM.	Elvis II, 6;4

..... Jag VET inte.

..... Elvis III, 7;0

M INGEN ska sno dom.	Elvis III, 7;0
Det BETYDER ingenting.	Elvis III, 7;0
O e slut < nå nu.	Frans I, 5;3
NEJ () TA den mamma!	Joakim I, 2;3
(Jag SÄG ing*) jag SÄG inget GUL bil.	Joakim III, 2;8
Det e ingen kort.	Karin III, 2;7
Går nå x.	Martin I, 2;2
Gå inte.	Martin I, 2;2
Ja inget BADA.	Sara I, 1;11
Hon har INGA så många.	Ali II, 4;7
De går inget mer köra.	Leila I, 5;1
Titta jag har en flygplan ingen bra flygplan.	Leila II, 6;2

Svårtolkade negerade satser

E* e*) en gång (ho*) hon äter inte xx mat.	Beda II, 6;7
Då ska DU ta näe>	Beda III, 8;4

BISATSER

Avsaknad av bisatsinledare

Jag kommer HÄG vi FILMA mej.	Alfons I, 5;10
Då jag gå HEM o säga KAKORNA slut {osäker transkr}.	Alfons II, 7;1
Sen kommer det en PAPPA tar med sitt BARN som ska köpa GLASS.	Alfons III, 8;3
Byggt (eh då) då dom DÄRUTE (e) myggor BITIT mej.	Annika I, 5;11
Jo det BLOAR. (Jo, för att det bloar)	Annika III, 7;11
(Hä hä) här han måste HÄR (ha) hämta TANTEN HJÄLPA han ta ner.	Beda I, 5;8
Osså EN liten fågel så rädd för katterna alltid INNE Buren.	Beda II, 6;7
De e alla dom FISKARNA vi () vi fått.	Carolus I, 5;0
Därför HAN e {osäker trans} INTE tyckande om BARN.	Carolus II, 6;2
E det SANT det har kommit x x {tiren}?	Carolus III, 7;4
Jihooo jiho () jag VET den ÄR.	Elvis I, 5;3
Jag vet de e ONT ifall.	Elvis II, 6;4
(vv) Vänta på BILEN kört iväg.	Elvis III, 7;0
Du vet pappa bor?	Frans I, 5;3
VISA pappa kommer HEM!	Joakim I, 2;3
Det för han VILL det.	Joakim III, 2;8
Därför hon SER en (eh eh 00;01) bryt ARMEN (på på) på TOMMY.	Joakim IV, 3;1
Därför hon TVÄTTAT den.	Joakim V, 3;4

Dä Nenni sova där nere.	Karin II, 2;3
De man TRYCKER på.	Martin V, 2;11
(Man måste) man MÅSTE ha nya hjul så DOM går runt. (...så att...)	Martin VII, 3;1
Jo men () de där e DOCKAN jag ville ha.	Hannibal II, 5;10
Därför de krokodiler TOG mej.	Leila I, 5;1
Dee MIN bil jag har gett dej.	Leila II, 6;2
Inadekvat val av bisatsinledare	
O sen () när det KOMMER för något {osäker transkr}.	Alfons II, 7;1
Dom SKRÄMMER flickan när hon blir rädd {Obs konjunktionen}.	Annika III, 7;11
Dummies som ersättning för bisatsinledare	
<O inte> kan ha KLÄDER de HÄNGA så. (... som hänger så...)	Alfons I, 5;10
Pojken (e e) e fyller ÅR. (Pojken som fyller år.)	Annika I, 5;11
Gör jätteont ö katten river mej. (Gör jätteont för att/när katten river mej.)	Beda II, 6;7
Öh vill jag de. (För att jag vill det.)	Martin V, 2;11
Huvudsats med dubbel subjekt istället för bisats med bisatsinledare.	
(Bo*) baby hon vaknar INTE.	Ali III, 5;0
Indirekta frågor utan bisatsinledare	
Vet du Maja {=A's syster} många ÅR?	Annika II, 6;11
Du vet () pappa bor?	Frans I, 5;3
Vet du DEN e?	Frans II, 6;0
Relativsatser	
En POJKE som har trillat på ISEN {långsamt o eftertänksamt}.	Alfons II, 7;1
Sån TANT som bygger ett hus.	Beda I, 5;8
Du (eh eh) EN av mina kusiner som heter Ulla hon (eh) var på Stenstam.	Carolus I, 5;0
De e som åka 00:01 PULKA.	Frans III, 7;6
Som va () SÅNA.	Joakim III, 2;8
Där är jag som har blivit snögubbe.	Karin IV, 3;1
(x) sån som vi DRICKER.	Martin VII, 3;1
(De som som) han (som) som sparka BOLL <> flickan.	Niklas VI, 3;0
Dom MJÖLK som e gott.	Ali II, 4;7
TITTA vad Karin gjort!	Hannibal I, 5;5
sån som du ska ÅTA.	Hannibal I, 5;5
O hon har ett leksak som hon sover.	Leila I, 5;1
Titta vad jag HAR!	Leila II, 6;2
Adverbiella bisatser	
Jamen inte kan sascha på (en tu*) en SÅN när de kommer VATTEN.	Alfons I, 5;10
(O 00:01 men jag för) när snön KOMMER på NATTEN eller.	Alfons II, 7;1
(x x) oh jag vill ha en sån BIL som den.	Beda II, 6;7
<Och när> JAG går i () MATTE hos GERD.	Beda III, 8;4
O om man tryckte på en knapp va () så var de där.	Carolus I, 5;0
(Vi har) när vi vill ha MORÖTTER () du, då går vi UT till () vårt LAND () <ja>.	Carolus I, 5;0
Därför HAN e {osäker trans} INTE tyckande om BARN.	Carolus II, 6;2
Ja {gäspar} SAMMA klass som mej.	Elvis III, 7;0
Nä vi MÄTTE hur lång den va.	Frans III, 7;6
Det e BARA för att han e ARG.	Joakim IV, 3;1
Jag SEN när jag har läst KLART.	Joakim V, 3;4
Så att den blir ren?	Karin IV, 3;1
(När) när jag ha KORTET me.	Martin V, 2;11
Om de BLIR nåt.	Martin VII, 3;1
E de mer MÖRKT när solen SKINER?	Niklas VI, 3;0
Om jag går HEM jag ska äta mat.	Ali III, 5;0

Om Du FÅR den.

Hannibal III, 6;0

Att-satser

Några tror jag (att han) att han () SÄLJER till Rädda Barnen.
(Jag vet 00:01 ööh) pappa SA att de var fort.
Jag TROR att PIPPI ska BO där.
Jag har SAGT att ska jag LÄGGA i den.

Alfons III, 8;3
Carolus I, 5;0
Joakim IV, 3;1
Hannibal III, 6;0

Indirekta frågor

<Vet> du (eh) om att de kommer en JÄTTESTOR.
Vet du varför EN har sån HÄR bord {ljult, snabbt, osäker transkr}?
Du vet () pappa bor?
<Gissa> va DE e?
Då ska jag se om jag hittar det här inne.
Se om DOM går in där.

Carolus I, 5;0
Carolus III, 7;4
Frans I, 5;3
Frans III, 7;6
Karin IV, 3;1
Martin VII, 3;1

Svårtolkad bisats

Det e INGET xx {gebe} HA en xx {svårka} inuti. {svårtolkat}.

Alfons II, 7;1

FRÅGOR

Wh-lösa frågor

E detta?
E där?
E DE {=va e det}?
E detta?
E de xx?
(E) E han BYXOR?
E DE?
Kosta de {osäker tolkning}?

Elvis I, 5;3
Erik V, 3;0
Joakim II, 2;5
Martin VI, 3;0
Niklas IV, 2;10
Sara II, 2;3
Sara III, 2;6
Ali III, 5;0

Wh-frågor

Va?
Mm (varför) varför HAN cyklar DÄR?
VA kommer först?
Vem har GJORT DET?
Vae detta?
Vilken VA det?
Vad HETER, pappa?
Hur SLÄCKTE dom DEN då?
Vad e GUIDER?
Varför DÄ?
Vilken?
Vad har dom hängt DÄR?
Var SITTER den?
Vem har MEST?
Vilket e BÄSTA laget i denna?
Varför har du GJORT den?
Varför?
Vad har du gjort där?
(Ve*) vem E de?
Va?
VARFÖR har han såna där?
Var?
Va?
Vilken då?
<Vem>?

Alfons II, 7;1
Alfons II, 7;1
Annika III, 7;11
Annika III, 7;11
Beda II, 6;7
Beda III, 8;4
Carolus I, 5;0
Carolus II, 6;2
Carolus II, 6;2
Carolus II, 6;2
Carolus III, 7;4
Elvis I, 5;3
Elvis I, 5;3
Elvis II, 6;4
Elvis III, 7;0
Elvis III, 7;0
Frans I, 5;3
Frans III, 7;6
Frans III, 7;6
Erik I, 2;5
Erik V, 3;0
Joakim I, 2;3
Joakim II, 2;5
Joakim III, 2;8
Joakim IV, 3;1

Vad e det?	Karin III, 2;7
Vae DE då?	Martin II, 2;4
Var TRYCKER man?	Martin V, 2;11
Varför har du tatt dom?	Martin V, 2;11
Vae DE mamma?	Niklas II, 2;6
Var e JULKLAPPEN x?	Niklas IV, 2;10
När ska vi BÖRJA?	Niklas V, 2;11
Varför för DE?	Niklas VI, 3;0
Vae de?	Ali I, 3;6
Nu nu <vem ska STÄNGA här>?	Ali I, 3;6
Hur länge dom ska vara hemma?	Ali I, 3;6
vae {var är} min påse?	Ali II, 4;7
Vad ska jag GÖRA nu?	Hannibal I, 5;5
Vem i VÄRDEN ska ni {skrattar}?	Hannibal I, 5;5
Hur MÅNGA få ta?	Hannibal II, 5;10
Hur ska vi GÅ nånstans?	Leila I, 5;1
Var E den?	Leila I, 5;1
Va?	Leila I, 5;1
Vem?	Leila II, 6;2

Indirekta frågor

Vet du Maja {=A's syster} många ÅR?	Annika II, 6;11
Men han VET inte vad de E.	Carolus I, 5;0
<Vet> du (eh) om att de kommer en JÄTTESTOR.	Carolus I, 5;0
Vet du varför EN har sån HÄR bord {ljus, snabbt, osäker transkr}?	Carolus III, 7;4
O sen VET jag inte vad som e MER fel {låter barnslig}.	Carolus III, 7;4
Du vet () pappa bor?	Frans I, 5;3
Vet du DEN e?	Frans II, 6;0
<Gissa> va DE e?	Frans III, 7;6
Då ska jag se om jag hittar det här inne.	Karin IV, 3;1
Se om DOM går in där.	Martin VII, 3;1

Icke inverterade frågor med V3-ordföljd

Alla TÅRTA e {med ljus röst}?	Annika I, 5;11
Inte bara DU e här inne?	Annika III, 7;11
Hon där e?	Beda I, 5;8
Varför det HAR inte blitt JORDVÄRME i då {osäker transkr}?	Carolus II, 6;2
Vad DU ha DOM 00; 01 TILL?	Elvis I, 5;3
Va jag MÅLA annars?	Frans III, 7;6
Var du har fått den HÄR?	Martin V, 2;11
Var du LÅNAT den?	Martin V, 2;11
Varför x den inte tuta?	Martin VI, 3;0
Du OCKSÅ äta?	Leila II, 6;2
Han INTE vill?	Hannibal II, 5;10

Inadekvat val av *wh*-ord.

Hur ska vi GÅ nånstans?	Leila I, 5;1
Vem i VÄRDEN ska ni {skrattar}?	Hannibal I, 5;5

Svårtolkade frågor

Men e varför e BORGEN nu då {osäker transkr}?	Carolus II, 6;2
Va inte du ta DOM?	Erik II, 2;7
VA du inte TA av mej?	Erik II, 2;7